

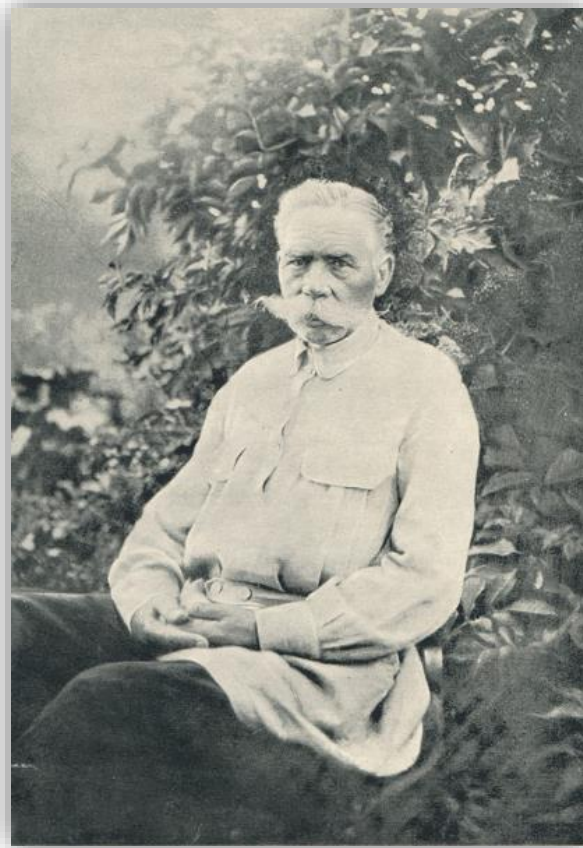
27 листопада 2025 року
м. Київ

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра етики, естетики та філософії культури

ЕТИКО-ЕСТЕТИЧНА ТРАДИЦІЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ КУЛЬТУРІ

МАТЕРІАЛИ

**XV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів,
аспірантів, молодих науковців та науково-педагогічних працівників**

*Конференцію присвячено до 170-річчя від дня народження
Опанаса Георгійовича Сластіона (1855–1933) — українського художника, етнографа,
архітектора, педагога*

27 листопада 2025 року
м. Київ

УДК [111.852+17]:008(477)(043.2)

Е 88

*Рекомендовано до публікації рішенням Вченої ради Соціально-гуманітарного факультету
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 6 від 25 березня 2026 року)*

Е 88 Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі: Матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів, молодих науковців та науково-педагогічних працівників, 27 листопада 2025 року / укл. : О. Ф. Коннов, І. Г. Луковенко, Т. Ю. Шульга. Електронне наукове видання. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2026. 65 с. : іл.

У збірнику представлено матеріали доповідей учасників XV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі». Тематика конференції охоплює етичні та естетичні виміри суспільного буття, мистецьких та освітніх процесів, питання філософії, психології, культурології, дизайну.

Матеріали публікуються за дозволом авторів тез. Відповідальність за достовірність фактів і посилань, науковий і літературний зміст, несуть автори тез та їхні наукові керівники. Колектив кафедри залишає за собою право не поділяти точку зору авторів публікації.

УДК [111.852+17]:008(477)(043.2)

© Автори тез, 2026

© Кафедра етики, естетики та філософії культури УДУ імені Михайла Драгоманова, 2026

© Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2026

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕТИКА

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Терещук Микола, факультет культури і мистецтв

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Столярчук Н. М.

[Свобода слова та виклики цифрової епохи: аналіз феномену «культури відміни»](#).....6

Відокремлений структурний підрозділ «Старобільський фаховий коледж Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля»

Козаченко Ксенія

Наукові керівники: викл. Ковальов М. А., викл. Ковальов А. І.

[Етика спілкування серед студентів: основи та практики сьогодення](#).....9

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Сейко Ганна, факультет суспільно-гуманітарних наук та права

Науковий керівник: проф., д. філол. н. Колінько О. П.

[Світло й тіні душі: морально-етичний вимір людини у новелах В. Шевчука \(на матеріалі збірки «Сон сподіваної віри»\)](#).....13

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Кайс Зося, к. філос. н., факультет соціології і права

[Етичні питання філософського консультування в Україні](#).....15

Олексійчук Олександр, фізико-математичний факультет

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Кайс З. В.

[«Довіряй, але перевіряй», або як інфлюенсери керують масами?](#).....18

Рубанець Олександра, проф., д. філос. н., факультет соціології і права

[Етико-естетична традиція культури в герменевтичному вимірі](#).....20

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Бабій Естер, факультет педагогіки, психології та соціальної роботи

Науковий керівник: доц., к. соц. н. Камбур А. В.

[Гідність як етична норма: інноваційні підходи в соціальній роботі](#).....22

Боднарюк Аліна, факультет педагогіки, психології та соціальної роботи

Науковий керівник: доц., к. соц. н. Камбур А. В.

[Культура взаємоповаги як основа етичних практик соціальної роботи в сучасній Україні](#)...24

Клоновський Юрій, факультет педагогіки, психології та соціальної роботи	
<u>Християнсько-етичні засади морального виховання у педагогічній концепції</u>	
<u>Теодора Цеклера</u>	27
Науковий керівник: проф., д. пед. н. Тимчук Л. І.	

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Гутік Аліна, факультет технологій та дизайну	
Науковий керівник: доц., к. філос. н. Семенюк К. С.	
<u>Рекламна етика: як не обманювати, навіть коли замовник цього хоче</u>	30
Коннов Олександр, доц., к. філос. н., соціально-гуманітарний факультет	
<u>Практичні завдання у викладанні дисципліни «Етика та естетика»</u>	32
Семенюк Катерина, доц., к. філос. н., соціально-гуманітарний факультет	
<u>Науковий етикет, або культура оформлення наукових робіт здобувачами вищої освіти</u> ...	34

СЕКЦІЯ 2. ЕСТЕТИКА

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Макарова Діана, факультет початкової освіти та мистецтва	
Науковий керівник: доц., к. філос. н. Дротенко В. І.	
<u>Онтологічний вимір супрематизму Казимира Малевича</u>	36
Мудрак Володимир, факультет початкової освіти та мистецтва	
Науковий керівник: доц., к. філос. н. Дротенко В. І.	
<u>Художньо-стилістичні особливості творів Олександра Ройтбурда</u>	39

Київський національний університет будівництва і архітектури

Громенко Анастасія, архітектурний факультет	
Науковий керівник: доц., к. філос. н. Покотило К. М.	
<u>Спортивний комплекс як феномен сучасної культури: гармонія функції та естетики</u>	41
Лига Євгенія, архітектурний факультет	
Науковий керівник: доц., к. філос. н. Покотило К. М.	
<u>«Терапевтичний ландшафт»: роль паркових просторів у відновленні психологічного ресурсу та зниженні стресу</u>	43

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Неметула Рушана, факультет суспільно-гуманітарних наук та права	
Науковий керівник: доц., к. філол. н. Сіроштан Т. В.	
<u>Естетичні ознаки етнографічної лексики української мови</u>	45

Національний транспортний університет

Доброносова Юлія, доц., к. філос. н., кафедра філософії та педагогіки

Екзистенційне в естетичному: екзистенціальне філософування

в сучасній українській поезії.....48

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Гладка Вікторія, факультет технологій та дизайну

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Семенюк К. С.

Сміливість бути: чесність перед собою у творчості.....50

Корчак Катерина, факультет технологій та дизайну

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Семенюк К. С.

Екоестетика та дизайн: краса як умова виживання.....52

СЕКЦІЯ 3. ПЕДАГОГІКА. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРА

Ужгородський національний університет

Дьордй Олексій

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Ходанич Ю. М.

Свідомість між мозком і суб'єктом: як дослідження нейрокорелятив заострюють

кризу суб'єктивності.....54

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

Ковальчук Інна, доц., к. пед. н., факультет педагогіки, психології та соціальної роботи

Виховні ідеї В. О. Сухомлинського як основа гуманістичної педагогіки.....57

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Беленюк Таїсія, факультет психології

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

Чому люди закохуються? Психологія кохання.....60

Орлик Марія, факультет психології

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

Стрес та його вплив на когнітивні функції.....61

Хайнацька Аліна, факультет психології

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

Психологічні виміри дружби.....62

СЕКЦІЯ 1. ЕТИКА

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет культури і мистецтв

Терещук М. М.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Столярчук Н. М.

СВОБОДА СЛОВА ТА ВИКЛИКИ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ: АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ «КУЛЬТУРИ ВІДМІНИ»

Постановка проблеми. Свобода слова — одна з головних цінностей західної цивілізації, яка в сучасній культурі проходить доволі суперечливі трансформації. Одним з прикладів такої трансформації є поява «культури відміни», яка претендує на моральний протест і відновлення соціальної справедливості. Проблема полягає у тому, що сьогодні «культура відміни» набуває рис нетерпимості до чужих поглядів та все частіше використовується певними об'єднаннями людей для досягнення власних цілей.

Мета дослідження — проаналізувати феномен «культури відміни» в контексті свободи

слова у сучасному західному суспільстві, а також визначити до яких потенційно негативних наслідків вона може призвести.

Результати дослідження. Свобода слова — це право на вільне висловлювання своєї думки, що закріплене в конституційних і міжнародних документах. Дослідження, проведене в 2015 році, показує, що майже у всіх 38 опитаних країнах, люди хочуть жити в країні зі свободою слова, вільною пресою і свободою Інтернету [5].

У наші дні свобода слова стикається з викликами, про які ще 100 років тому ніхто не міг і подумати. Ще не так давно користувачі Інтернету не боялись ділитися своїми думками, переймати і транслювати чужі ідеї, або ж проводити дискусії на актуальні теми. Люди західної цивілізації звикли до благ, що виникли завдяки Інтернету, а тепер не можуть без нього уявити свого повсякденного життя. Парадоксально, але в цьому сенсі Інтернет свобода стала рабством для мільйонів людей. Свобода слова і анонімність, яку подарував людям Інтернет, тепер з особливою тривогою сприймається урядами різних держав, в тому числі і західних. Інтернет простір зайняв важливе місце в житті людства і тому для влади він стає нічим іншим як інструментом впливу і контролю. Проте, не лише уряди країн використовують Інтернет для просування своїх інтересів.

З поширенням соціальних мереж з'явилося таке явище як «культура відміни» (cancel culture). Термін вийшов зі сленгу 1980-х років, коли «cancel» означало розрив стосунків [4]. Через кіно і телебачення термін прийшов в Інтернет-простір, де набув радикального характеру. Культура відміни застосовується по відношенню до публічних осіб, компаній або організацій через їхні висловлювання і дії, які засуджуються певною соціальною групою. Найбільш гостро це явище помітне в суспільно-політичному дискурсі США. Одним з перших проявів культури відміни став рух #MeToo, коли велика кількість жінок почали публічно розповідати про насильство, з яким вони зіткнулись протягом свого життя. Звинувачення в сексуальному домаганні були висунуті проти багатьох голлівудських зірок, в результаті чого деякі з них зіткнулися з цькуванням в соціальних мережах і під суспільним тиском цілий ряд брендів і компаній прийняли рішення розірвати контракти і більше не співпрацювати з конкретними зірками. Гучний випадок стався з американським продюсером Г. Вайнштейном, який був звільнений з власної компанії через звинувачення і суспільний тиск, а згодом засуджений на 23 роки [1].

Після цього випадку нахлинула хвиля звинувачень інших публічних осіб, які під тиском суспільного засудження також були «скасовані», що повністю змінило їх життя. В цих випадках держава не мала жодного впливу, адже культура відміни — це суспільне явище, націлене карати тих, чиї слова або вчинки є неприйнятними для певної групи людей. Культура відміни потенційно може стати екзистенційною проблемою не лише для свободи слова, але й свободи загалом. Культура відміни стала свого роду позадержавною практикою самоцензурування публічних людей за їх самовираження. Звичайно, така практика в першу чергу шкодить громадському дискурсу. В західному, а особливо в американському соціумі, культуру відміни доволі часто використовують активісти, вважаючи, що таким чином вони захищають дискримінаційні групи людей, які були ображені певною публічною особою, організацією чи компанією. Культура відміни дуже поширена серед феміністок, антирасистів, антифашистів, ЛГБТК+ та інших політично лівих спільнот [2].

Прихильники культури відміни виправдовують її наявність тим, що вона відтворює

«народне правосуддя». Постає питання: наскільки таке «народне правосуддя» є народним, оскільки дуже складно врахувати, які погляди домінують в тому чи іншому суспільстві. Доволі часто висловлюється думка, що культура відміни властива агресивній меншості, яка використовує її для нав'язування своїх поглядів нейтральній більшості. Один з найвідоміших американських юристів Алан Дершовіц в своїй книзі «Cancel Culture» виступає проти культури відміни, застерігаючи, що соціальні вироки часто є необдуманими і поспішними, що в результаті може нашкодити репутації невинних людей. Також Алан акцентує увагу на тому, що культура відміни суперечить презумпції невинності, а тому не може бути об'єктивною. У липні 2020 року 152 публічні особи філософи, митці, журналісти та інші лідери думок написали листа «Про справедливість та відкриті дебати» у якому вони категорично виступили проти культури відміни, наголошуючи, що таке явище становить загрозу демократичним цінностям і є інструментом цензури, яка під загрозою «звільнення» забороняє журналістам або науковцям вільно писати на певні теми [3].

Висновок. Культура відміни (*cancel culture*) є характерним феноменом сучасності, що відображає трансформацію моральних, комунікативних і владних структур у цифрову епоху. Вона постає як нова форма соціальної санкції, в основі якої — мережеві механізми публічного осуду та символічного виключення індивіда чи інституції з культурного простору. У культурологічному вимірі культура відміни є проявом **«цифрової етики»**, у межах якої суспільство переосмислює поняття відповідальності, репутації та публічної поведінки. Водночас цей феномен виявляє суперечність між демократичними принципами свободи висловлювання та колективною мораллю, що формується у соціальних медіа. Отож, культура відміни має **подвійну природу**: з одного боку вона виступає як форма громадянського контролю, коли суспільство реагує на несправедливість і вимагає відповідальності, а з другого боку — вона може перетворюватися на форму «цифрового лінчування», коли людину «карально» виключають без можливості діалогу чи виправлення. Таким чином, культура відміни відображає глибші процеси переосмислення влади, ідентичності та ціннісних орієнтирів сучасної культури.

Література:

1. Вознюк Ю. Культура скасування у світі та Україні. *Na chasi*. 04 лютого 2022. URL: <https://nachasi.com/society/2022/02/04/kultura-skasuvannya-u-sviti-ta-ukrayini/> (дата звернення: 19.10.2025).
2. Diether E., Yi S., Argyle L. P., Busby E. C. The Political Psychology of Cancel Culture: Value Framing or Group Identity? *Political Research Quarterly*. 2024. Vol. 77, No. 4. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/10659129241261374> (дата звернення: 19.10.2025).
3. Gillespie T. JK Rowling and Salman Rushdie among 152 Public Figures to Criticise «Cancel Culture». *Sky News*. 8 липня 2020. URL: <https://news.sky.com/story/jk-rowling-and-salman-rushdie-among-152-public-figures-to-criticise-cancel-culture-12023582> (дата звернення: 19.10.2025).
4. Vogels E. A., Anderson M., Porteus M., Baronavski C., Atske S., McClain C., Auxier B., Perrin A., Ramshankar M. Americans and «Cancel Culture»: Where Some See Calls for Accountability, Others See Censorship, Punishment. *Pew Research Center*. 19 May 2021. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2021/05/19/americans-and-cancel-culture-where-some->

[see-calls-for-accountability-others-see-censorship-punishment/](#) (дата звернення: 19.10.2025).

5. Wike R., Simmons K. Global Support for Principle of Free Expression, but Opposition to Some Forms of Speech. *Pew Research Center*. 18 листопада 2015. URL: <https://www.pewresearch.org/global/2015/11/18/global-support-for-principle-of-free-expression-but-opposition-to-some-forms-of-speech/> (дата звернення: 19.10.2025).

ВСП «Старобільський фаховий коледж СНУ імені Володимира Даля»

Козаченко К. Р.

Наукові керівники: викл. Ковальов М. А., викл. Ковальов А. І.

ЕТИКА СПІЛКУВАННЯ СЕРЕД СТУДЕНТІВ: ОСНОВИ ТА ПРАКТИКИ СЬОГОДЕННЯ

Вступ. У сучасному світі, коли комунікація стала одним із ключових чинників розвитку особистості та суспільства, питання етичного спілкування набуває особливого значення. Студентське середовище — це не лише простір навчання, а й соціально-культурне середовище, у якому формуються життєві цінності, моральні принципи та професійна культура молоді людини. Саме в студентські роки закладаються основи культури поведінки, толерантності, відповідальності, здатності до діалогу та взаєморозуміння.

Етика спілкування серед студентів є важливим чинником гармонійного розвитку особистості, успішного навчання та ефективної взаємодії в колективі. Вона сприяє формуванню сприятливого психологічного клімату, розвитку емпатії, взаємоповаги та колегіальності, що в майбутньому визначає професійну успішність і громадянську зрілість.

Сутність і значення етики спілкування. Спілкування відіграє важливу роль у житті й діяльності кожної людини. Завдяки спілкуванню утворюються товариства людей, в яких налагоджується взаємодія і виробляються соціальні норми поведінки. Знання сутності спілкування, його закономірностей, функцій, взаємного обміну і проблем є підґрунтям для реалізації та поліпшення стосунків з іншими людьми і задоволення вищих потреб особистості. Протягом життя кожен із нас постійно контактує, спілкується з різними людьми. Без спілкування особистість не може повноцінно розвиватися. Спілкуючись, люди обмінюються інформацією, досягають взаєморозуміння, взаємно впливають одне на одного. Потреба людини у спілкуванні зумовлена необхідністю взаємодіяти в процесі навчання, спільної діяльності, вирішенні будь-яких повсякденних питань. Вся історія людства є історією взаємодії людей [1, с. 8].

Поняття **етики спілкування** охоплює систему моральних норм, правил і принципів, які регулюють поведінку людини у процесі взаємодії з іншими. Це не лише знання про те, «як потрібно говорити», але й глибоке розуміння того, **як слухати, як поважати співрозмовника, як виявляти тактовність і доброзичливість.**

Для студентів етика спілкування має подвійне значення: по-перше, вона впливає на **особистісний розвиток**, формуючи культуру поведінки, самоповагу, комунікативну компетентність; по-друге, вона є важливою умовою **професійного становлення**, адже більшість сучасних професій вимагає вміння ефективно взаємодіяти з людьми.

Таким чином, етична культура спілкування — це не лише моральний, а й практичний ресурс, який допомагає молоді досягати цілей, будувати здорові стосунки й уникати конфліктів.

Мова і культура мовлення в житті професійного комунікатора. Мовна культура шліфується і вдосконалюється у процесі спілкування, зокрема під час виконання професійних обов'язків. Вона виявляється у володінні професійною мовою, вмінні висловлюватися правильно, точно, логічно, майстерно послуговуватися комунікативно виправданими мовними засобами залежно від мети і ситуації спілкування. Усі ці критерії регламентує мовознавча наука — культура мови. До якої би сфери не відносилось поняття «культура мови», воно завжди репрезентує три основні аспекти: ортологічний, комунікативний і етичний [2, с. 6].

Етика комунікації. Сукупність моральних норм і правил, які регулюють поведінку в процесі спілкування та встановлюють стандарти взаємоповаги.

Практична цінність. Допомогає уникати конфліктів, будувати довіру та створювати гармонійні стосунки в колективі.

Чому це критично важливо?

– Студенти формують майбутнє суспільства, тому їхня комунікація має бути відповідальною та професійною.

– Етичне спілкування сприяє створенню комфортного та інклюзивного навчального середовища.

– Порушення етики призводить до непорозумінь, конфліктів і психологічного стресу.

Роль викладачів і студентів у формуванні етичного середовища

Викладачі

– Створювати підтримуючу та інклюзивну атмосферу в аудиторії.

– Моделювати етичну поведінку власним прикладом.

– Встановлювати чіткі правила комунікації.

Студенти

– Бути прикладом ввічливості та взаємоповаги.

– Нести відповідальність за власну поведінку.

– Підтримувати позитивну культуру спілкування.

Основні принципи етичного спілкування. До головних принципів етичного спілкування в студентському середовищі належать:

Повага до особистості. Кожен студент має право на власну думку, переконання, світогляд. Поважати іншого — означає приймати його індивідуальність, не принижуючи гідності.

Тактовність і делікатність. У будь-якому спілкуванні важливо дотримуватися міри, уникати образ, іронії чи агресії. Тактовна людина вміє висловити незгоду без конфлікту, зберігаючи взаємну повагу.

Щирість і відкритість. Етичне спілкування неможливе без довіри. Відвертість у висловлюваннях, чесність у взаєминах створюють підґрунтя для справжнього взаєморозуміння.

Толерантність. В умовах багатокультурного студентського середовища важливо виявляти терпимість до різних поглядів, релігійних чи культурних відмінностей.

Відповідальність за слово. Мовлення є не лише засобом передачі інформації, а й виразом етичної позиції. Тому кожне слово має бути обдуманим і не завдавати шкоди іншим.

Під час спілкування необхідно позитивно ставитись до нього, бути енергійним, уміти

відчувати співрозмовника, його реакцію на отриману інформацію. Все це впливає на взаєморозуміння співрозмовників, що надзвичайно важливо для ефективності спілкування. Психологічні механізми розуміння:

- емпатія (емоційний механізм);
- рефлексія (когнітивний механізм, спрямований на себе);
- ідентифікація (поведінковий механізм, пов'язаний з наслідуванням) [1, с. 35].

Форми та прояви етичного спілкування серед студентів. Етичне спілкування студентів виявляється у різних формах — від щоденних діалогів до публічних дискусій, групових проєктів, академічних дебатів. Основні прояви етичної культури включають:

- **дотримання норм академічної доброчесності** (чесність під час навчання, недопущення плагіату, справедливості у оцінюванні знань);
- **коректну поведінку в навчальному колективі** (взаємоповага між студентами, толерантне ставлення до викладачів);
- **підтримку культури діалогу** (уміння слухати, ставити запитання, висловлювати думку без агресії);
- **використання етичної комунікації в онлайн-просторі**, зокрема в соціальних мережах, чатах, форумах, де необхідно зберігати повагу, етику мовлення та відповідальність за публічні висловлювання.

Спілкування і комунікація. Успіхи людини в житті, її взаємини з іншими членами суспільства залежать від уміння спілкуватися. Спілкування — це складний процес встановлення та розвитку контактів між людьми, взаємодії особистостей, в основі якого лежить обмін думками, почуттями, волевиявленнями з метою інформування. Отже, спілкування — це «цілеспрямований, соціально зумовлений процес обміну інформацією між людьми в різних сферах їхньої пізнавально-трудової та творчої діяльності, який реалізується переважно за допомоги вербальних засобів». Спілкування зазвичай спрямоване на досягнення певного результату, вирішення конкретної проблеми або реалізацію професійної цілі. Воно є необхідною умовою будь-якої діяльності. Через спілкування відбувається навчання й виховання людини, засвоєння нею різних форм соціального досвіду, норм і правил поведінки, традицій і звичаїв. Фахівці з проблем спілкування виокремлюють професійне (ділове) спілкування, що відбувається в умовах конкретної діяльності і є її засобом. Воно вбирає в себе особливості цієї діяльності і є її важливою частиною. Професійне спілкування, спираючись на загальні норми, часто має індивідуальний характер і виявляється у способах спілкування, що їх вибирає суб'єкт у певних комунікативних ситуаціях. Спілкування відбувається за визначеними правилами і вимагає серйозної, ґрунтовної підготовки. Правила спілкування — «рекомендації щодо ефективного спілкування, які склалися в суспільстві й віддзеркалюють комунікативні традиції певного етносу». Ці правила засвоюються у процесі навчання та шляхом наслідування й репрезентуються в спілкуванні автоматично. Спілкування іноді ототожнюють із комунікацією, однак вони не є синонімами. У сучасній лінгвістиці існує 100 дефініцій комунікації, що зумовлені різноманітністю її способів, специфікою мети передачі та способом адресованості інформації. Комунікація — це цілеспрямований інформаційний обмін в різноманітних процесах спілкування. Комунікація опосередковує всі види соціальної діяльності; акумулює суспільний досвід і передає його від покоління до покоління, є чинником етнічної ідентифікації, зберігає культуру [2, с. 28].

Види і форми спілкування. Багатоманітність функцій спілкування, беззаперечно, породжує значну кількість його видів. Враховуючи багатоаспектний характер спілкування, класифікувати його види можна за такими ознаками:

1. За участю чи неучастю мовних засобів: вербальне (словесне) і невербальне (міміка, жести, постава тощо), комбіноване.
2. За формою представлення мовних засобів: усне, письмове, друковане.
3. За темою: політичне, наукове, релігійне, філософське, навчально-педагогічне, виховне, побутове.
4. За метою: ділове і розважальне.
5. За кількістю учасників: внутрішнє (комунікант спілкується сам із собою), міжособистісне (спілкуються двоє), групове (3–5 учасників), публічне (20 і більше), масове (спрямоване не на певного індивіда, а на великі маси людей і найчастіше здійснюється за допомоги засобів масової комунікації).
6. За характером: опосередковане і безпосереднє, діалогічне, монологічне і полілогічне.
7. За мірою офіційності: офіційне (рольове) передбачає стосунки, що опосередковуються соціальними професійними ролями (начальник — підлеглий, викладач — студент, колега — колега) і неофіційне (спілкування друзів, приятелів тощо).
8. За тривалістю: постійне (у колективі, у сім'ї), періодичне (кількаразові зустрічі), короткотривале (у транспорті, у черзі), довготривале (із друзями).
9. За свободою вибору партнера: ініціативне спілкування (співрозмовники мають змогу вибирати своїх партнерів, уникати спілкування з неприємними людьми) і вимушене спілкування (особа спілкується незалежно від своїх бажань) — розмова з керівником.
10. За соціальними чинниками: особистісно зорієнтоване (встановлення особистісних стосунків, насамперед товариських) і соціально зорієнтоване (встановлення статусних, рольових стосунків — лікар і пацієнт).
11. За результативністю спільної взаємодії та досягнутим ефектом: необхідне (міжособистісні контакти, без яких спільна діяльність практично неможлива); бажане (міжособистісні контакти, що сприяють успішному вирішенню професійних, виробничих проблем); нейтральне (міжособистісні контакти не заважають, але й не сприяють розв'язанню проблеми); небажане (міжособистісні контакти, які заважають досягненню мети спільної взаємодії).
12. За додержанням норм — нормативне (відповідно до літературних норм); ненормативне (порушуючи нормативні норми); етикетне і неетикетне.

За різними ознаками класифікують науковці й форми спілкування. Ми скористаємося тією класифікацією, в основу якої покладено організаційний аспект професійної взаємодії. Згідно з цією класифікацією виокремлюють такі форми спілкування: індивідуальні й групові бесіди; телефонні розмови; наради; конференції; збори; дискусії; полеміка. Ф. С. Бацевич у підручнику «Основи комунікативної лінгвістики» подає класифікацію мовного спілкування за такими критеріями: залежно від форми втілення мовних засобів — монологічне, діалогічне, полілогічне; з урахування специфіки каналів спілкування — мовлення безпосереднього спілкування (обличчям до обличчя); мовлення опосередкованого спілкування (записки, друкована продукція, телефон, радіо, телебачення, Інтернет тощо); залежно від функції та змісту повідомлення — побутове, наукове, офіційно-ділове, естетичне. за способом організації

— стихійне (випадкова зустріч) і організоване (збори, мітинги, конференції тощо); за сферами спілкування або стосунками комунікантів — дружнє (розмова друзів, добрих знайомих, закоханих тощо); антагоністичне (спілкування ворогів, людей, які сваряться); офіційне (рольове). Усі названі форми спілкування різняться мовними засобами, мають стильову специфіку [2, с. 30].

Висновок. Етика спілкування серед студентів — це важливий елемент формування гармонійної, соціально зрілої та морально відповідальної особистості. Вона визначає рівень культури міжособистісних відносин, сприяє розвитку демократичних цінностей, формує повагу до людської гідності та громадянської свідомості.

Сучасний студент має бути не лише фахівцем у своїй галузі, а й носієм високих моральних принципів, готовим до конструктивного діалогу, співпраці та саморозвитку. Формування етики спілкування є спільним завданням закладу освіти, викладачів і самих студентів, адже тільки в атмосфері взаємоповаги, довіри й толерантності можливий справжній розвиток особистості та суспільства в цілому.

Література:

1. Кайдалова Л. Г. Психологія спілкування: навч. посіб. / Л. Г. Кайдалова, Л. В. Пляка, Н. В. Альохіна, В. С. Шаповалова. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: НФаУ, 2018. 140 с.

2. Навчальне видання. Етика ділового спілкування. Курс лекцій. Уклад. Т. П. Кравченко. Видавничий відділ Миколаївського національного аграрного університету, Миколаїв: 2022. 140 с.

**Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Факультет суспільно-гуманітарних наук та права**

Сейко Г. О.

Науковий керівник: проф., д. філол. н. Колінько О. П.

СВІТЛО Й ТІНІ ДУШІ: МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ ВИМІР ЛЮДИНИ У НОВЕЛАХ В. ШЕВЧУКА (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «СОН СПОДІВАНОЇ ВІРИ»)

Морально-етична проблематика є однією з найважливіших складових художнього твору. Вона відображає систему поглядів, ідей та цінностей, що розкривають моральні та етичні аспекти людського життя. Через дії, вчинки та внутрішні конфлікти героїв автор досліджує вічні питання добра і зла, справедливості і помсти, свободи і обов'язку, честі і зради, відповідальності людини за свій вибір тощо. Письменники часто торкаються цієї «вічної» теми, пропонуючи читачам власне бачення найголовніших проблем буття. На думку дослідниці Л. Коткової, порушуючи такі проблеми, «письменники прагнуть розкрити високо одухотворену чи духовно здеградовану душу людини, застерігають від скоєння зла, формуючи в читачів прагнення до добротворення. [...] Контрасти духовного й бездуховного, добра й зла, життя та смерті, радості й туги є головними в українській концептуальній картині світу» [1, с. 209, 211].

До таких письменників належить і В. Шевчук. Однак варто зазначити, що морально-етична проблема художніх творів того часу була своєрідною реакцією на відносини у тоталітарному суспільстві. Гострота цієї проблеми мала, без сумніву, ще й авторський, особистісний характер. «Авторське бачення дійсності свідомо поєдналося з художнім втіленням цього бачення, позаяк

морально-етичні проблеми літературного героя — це водночас проблеми суспільства і автора, який є органічною часточкою цього суспільства» [2, с. 298].

Враховуючи час написання більшості новел збірки (60-ті рр. XX ст.), коли відбувався владний тиск на опозиційно налаштовану інтелігенцію, до якої належав В. Шевчук, логічними є моральна загостреність, глибокий філософський зміст, тонкий психологізм новел збірки «Сон сподіваної віри» (2007), у яких автор ставить перед читачем непрості запитання: що є добром і злом у сучасному світі? Чи можливо зберегти духовність у добу моральної руйнації? Як залишитися Людиною в умовах щоденних компромісів і внутрішніх втрат?

Кожна новела збірки — це своєрідна моральна притча, де герої проходять через кризу віри, душевні випробування, втрату сенсів і, часом, прозріння. Автор занурює читача в глибини людської душі, розкриваючи складність вибору, вразливість людських почуттів і водночас — їхню силу. Морально-етичні конфлікти у збірці мають глибоко екзистенційний характер і звертаються до вічних цінностей: добра, зла, дружби, любові, правди, віри.

У новелах збірки «Сон сподіваної віри» (2007) моральні норми не є статичними, вони перебувають у розвитку і протиріччях, позаяк герої часто знаходяться у ситуації екзистенційного вибору, конфлікту, змін. І вибір, зроблений героєм, часом мав далекосяжні наслідки для нього самого та його близьких, призводив до трагічних подій. Наприклад, у новелі «Дзеркало» автор порушує тему двоїстості людської натури. Герой Валько, прикутий до ліжка, стикається із власною духовною порожнечою, що відображає моральну деградацію. Він, вдивляючись у дзеркало, помічає: «[...] щось у нутрі зрушилося, перемістилося, принаймні певні рівні розташувалися інакше» [3, с. 8], «оте чортівське дзеркало стало екраном того, чого він не бачив, а про що відав, як воно діялося» [3, с. 6]. Таке відкриття є моральним потрясінням і випробуванням героя, з яким він не зміг впоратися і фізично, і морально, тому автор констатує: «І не намагайся, Бога ради, зрозуміти світ!» [3, с. 14]. У новелі «Вони завжди були разом» йдеться про дружбу двох дідів — Степана та Григорія, але попри це вони відчують глибоку самотність. В. Шевчук порушує моральну проблему внутрішнього відчуження і демонструє, що зв'язок без духовної близькості не може бути справжнім єднанням.

Текст новели «Хмари» має алегоричний характер. Головний герой Дмитро, зневірений, поглинається у сірість буднів, морально гасне, перестає бачити сенс життя. Хмари символізують душевний тягар, затьмарення розуму й серця. Тут вияскравлюються морально-етичні концепти добра і зла. І хоча герой прагне знайти вихід з повсякденності і циклічності життя, але замарно. Тоді автор пропонує несподіваний альтернативний вихід — вихід у зло, бо саме зустріччю з Чортом і закінчується оповідь. Враховуючи час написання твору — 1963 рік, така альтернатива логічна і обумовлена тими соціально-політичними обставинами, в яких змушені були жити і творити переслідувані й зацьковані владою письменники, і автор новели в їх числі.

В інших новелах збірки («Під синичий подзвін», «Хованець», «Сон сподіваної віри») теж гостро постає морально-етична проблематика. Автор досліджує моральні дилеми, з якими стикаються герої, розкриваючи їхні внутрішні конфлікти, протиріччя, розрив між моральним і духовним їх досвідом, пошук віри в умовах зневіри.

Отже, морально-етичні конфлікти у новелах В. Шевчука — це глибоко інтимні, особисті переживання, які водночас мають універсальний характер. Автор не пропонує їх вирішень. Його герої — звичайні люди, які стикаються з духовною кризою, самотністю, втратою віри, і не

завжди знаходять вихід із складних зовнішніх і внутрішніх ситуацій, але для автора головне, щоб вони усвідомили своє буття, свій стан. Через внутрішній конфлікт, втрату і переосмислення В. Шевчук веде читача до можливості оновлення й надії, навіть у складних реаліях тогочасної суспільної системи.

Література:

1. Коткова Л. І. Концепти «добро» і «зло» в ідіолекті Володимира Винниченка. *Волинсько-Житомирщина*. 2009. № 19. С. 208–218.
2. Слободян Н. Морально-етичний аспект проблеми вибору в українській прозі 1920-х рр. *Парадигма*. 2004. Вип. 2. С. 297–311.
3. Шевчук В. Сон сподіваної віри: готично-притчева проза. Львів: Піраміда, 2007. 416 с.

**Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет соціології і права**

Кайс З. В., к. філос. н.

ЕТИЧНІ ПИТАННЯ ФІЛОСОФСЬКОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Філософське консультування (philosophical counseling) — це сучасний вид діалогічної філософської практики як практики допомоги людині в осмисленні проблемної життєвої ситуації, екзистенційної кризи, міжособистісного конфлікту. Ця практика є альтернативою психотерапії та працює на рівні інтелекту (а не емоцій та почуттів) через впорядкування мислення, діалог, визначення та аналіз понять, виявлення та усвідомлення припущень, екзистенційної рефлексії. На відміну від психотерапії, ця практика зорієнтована не на діагностику чи лікування, а зосереджується на логіці, критичному мисленні та проясненні сенсів, але при цьому діагностичний та терапевтичний ефект настає побічно вже в процесі.

Сучасний український контекст, а саме: травматичний досвід війни, соціальна та економічна нестабільність, трансформації ідентичності, криза довіри, — позначається на особистості руйнуванням ілюзії безпеки, втратою контролю над власним життям, крахом ідеалів та цінностей, унеможлиблює планування життя та проектування себе у майбутнє і як результат позначається глибокою екзистенційною кризою. Все це загострює потребу в рефлексії, критичному переосмисленні власних переконань, виходу за межі упереджень та віднаходженні нових світоглядних орієнтирів та життєвих опор.

Філософська практика, зокрема філософське консультування пропонує неклінічні способи переосмислення домінуючих мисленнєвих схем, екзистенційних настанов, переживання досвіду, підтримує автономність думки та затвердження особистої моральної відповідальності за своє власне життя та життя своїх близьких.

Філософське консультування як практика допомоги стає сьогодні затребуваною як у приватному консультуванні, так і в освітніх, волонтерських та військових спільнотах. Зокрема у зв'язку з подіями війни українське суспільство стикнулося з проблемою фізичної, психоемоційної реабілітації та ресоціалізації до цивільного життя ветеранів, новими викликами соціальної роботи з сім'ями військових, внутрішньо-переміщеними особами. Гостро постає проблема пошуку нових підходів у допомозі в переживанні травматичного досвіду, переживанні втрати та горюванні, самотності тощо.

Попри те, що в США, Канаді та країнах Європи філософська практика розвивається з 1980-х років, в Україні вона тільки-но починає досліджуватися та впроваджуватися. Поступово формуються спільноти фахівців філософів-практиків, виникають навчальні програми, воркшопи, публічні філософські клуби. Зокрема варто згадати метод афоризмотерапії Назіпа Хамітова [4], а також теоретичні пошуки та практичні реалізації філософського кафе Марини Препотенської [3]. Зусиллями кафедри філософії КПІ імені Ігоря Сікорського, яка готує фахівців зі спеціальності «Соціальна робота та консультування» в 2024 році було започатковано викладання навчальної дисципліни «Філософське консультування» для здобувачів третього рівня акредитації (PhD), а також цикл методологічних семінарів «Філософські студії консультування».

Паралельно ведеться робота по вивченню, запозиченню та впровадженню європейського досвіду: Герда Ахенбаха, Лу Марінофф, Оскара Бреніф'є, Шломіт Шустер, а також перевірки, перегляду та вдосконаленню діалогічних методів у стилі Сократівського консультування. Разом із тим бракує усталеного кодексу професійної етики філософа-практика (консультанта), системної підготовки фахівців та суспільного розуміння ролі філософських практик.

Нагальні питання філософської практики та ключові виклики, що постають перед дослідниками можливо позначити наступним чином. По-перше, важливим є проведення демаркаційної лінії між філософським консультуванням та психотерапією задля уникнення ризиків непрофесійного втручання у психологічні травми. В напрямку вирішення цієї проблеми зробила свій внесок українська дослідниця Мар'яна Дроботенко [1]. Терапевтичний потенціал філософського консультування досліджують Ірина Головащенко та Олена Шевчук [1, 5].

По-друге, необхідним є визначення компетентностей філософа-практика (консультанта), оскільки це уможливило б розробку спеціальних навчальних програм та методик для підготовки кваліфікованих фахівців. Нам вбачається ефективним залучення до української філософської практики методу консультування та навчання консультантів французького філософа та популяризатора філософії Оскара Бреніф'є. Серед релевантних компетенцій філософа-практика він виокремлює: концептуалізацію (віднаходження та визначення поняття), проблематизацію (сумнів у будь-яких сталих твердженнях та вихід за межі), аргументацію (віднаходження шляхів доведення тверджень), пресупозицію та інтерпретацію (припущення щодо людини, виходячи з її висловлювань та аналіз мовленнєвих стратегій та моделей).

По-третє, актуальним завданням є розробка стандартів якості надання соціальної послуги філософського консультування та формування професійної спільноти.

По-четверте, необхідна практична робота з різними групами населення, які перебувають у стані кризи (військові, переселенці, родини загиблих тощо) задля вдосконалення методики та перевірки очікуваних результатів. І нарешті, вкрай важливим є питання етики філософа-практика та особистої відповідальності консультанта в умовах суспільної турбулентності.

Етичні питання філософського консультування в Україні, що потребують об'єднання зусиль філософів-практиків та відповідних теоретичних та практичних досліджень це зокрема питання про межі відповідальності, про автономію співрозмовника, питання конфіденційності та довіри, питання потенційної вразливості співрозмовника а також етика нейтралітету. Ці питання можна конкретизувати через етичні дилеми, що постають у цих площинах. Де

закінчується робота філософа і виникає потреба у професійній психотерапевтичній допомозі? Відповідно, яким чином філософу-практику визначити, що його співрозмовник радше є пацієнтом іншого фахівця та екологічно повідомити йому про це? Як утриматися від нав'язування ідей та думок, власних поглядів і при цьому зберігати відкритий діалог та уникати тиску? Як дотримуватися щирості та правди, уникати брехні і при цьому всіляко підтримувати співрозмовника та всебічно підсилювати його перспективу? Як мінімізувати ризики нерівності ролей, зберігати діалог на засадах рівного партнерства і при цьому підтримувати власний авторитет? І нарешті, чи має філософ-практик право займати позицію та відстоювати її в потенційно конфліктних темах? Пошуки можливих варіантів вирішення цих та інших питань є завданням дослідників філософської практики в Україні.

Серед можливих кроків в бік реалізації цих завдань — розробка кодексу честі філософа-практика (консультанта), створення професійної асоціації на кшталт німецької асоціації [6], розвиток міждисциплінарного партнерства з психологами, капеланами та соціальними працівниками.

Отже, оскільки філософське консультування в Україні перебуває на етапі формування, розвитку та впровадження, то етичні питання є важливими та нагальними, вони визначають якість послуги, довіру до практики та її суспільний смисл. Віднаходження варіантів вирішення цих питань буде сприяти вдосконаленню філософської практики через відповідальну та професійну допомогу.

Література:

1. Головащенко І. О. Філософське консультування як терапія духу. *Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ*, Вінниця, 14–23 березня 2018 р. Електрон. текст. дані. 2018. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2018/paper/view/4097> (дата звернення 18.11.2025).
2. Дроботенко М. О. Філософське консультування та психотерапія: до методології розрізнення. *Гілея: науковий вісник*. 2017. Вип. 124. С. 167–171.
3. Препотенська М. П. Позаінституційний філософський діалог в урбопросторі: safe-filo. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць*. 2015. № 2 (44). С. 81–88.
4. Хамітов Н., Крилова С. Цілісність людини як критерій і результат поєднання філософської антропології, психоаналізу і арт-терапії: підхід мета антропології. *Філософська антропологія, психоаналіз та арт-терапія: перспективність взаємодії: підхід філософської антропології як метаантропології: збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції, 30–31 березня 2016 р.; за ред. Н. В. Хамітова*. Київ: Інтерсервіс, 2016. С. 6–23.
5. Шевчук О. А. Філософія як терапія та метатерапія. *Наукові записки. Т. 76, Філософія та релігієзнавство. Національний університет «Києво-Могилянська академія»*. Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2008. С. 25–29.
6. Die Internationale Gesellschaft für Philosophische Praxis. Офіційний сайт. URL: <https://www.igpp.org/> (дата звернення 18.11.2025).

Національний технічний університет України
Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Фізико-математичний факультет

Олексійчук О. О.
Науковий керівник: к. філос. н. Кайс З. В.

«ДОВІРЯЙ, АЛЕ ПЕРЕВІРЯЙ», АБО ЯК ІНФЛЮЕНСЕРИ КЕРУЮТЬ МАСАМИ?

Ця теоретична розвідка спричинена практичним інтересом, а саме пошуком відповіді на запитання «Наскільки свідомо люди роблять вибір?». В сучасних умовах тотальної інформатизації, цифровізації та панування медіа міркування в цьому напрямку підсвічують зокрема такі аспекти як вплив на рішення іншої людини, зокрема через інтернет-медіа.

Людина схильна уникати відповідальності або перекладати відповідальність на іншого з різних причин, з'ясування яких не є тут нашим завданням [1]. При цьому культура медіа породжує окремих особистостей, які мають певний вплив та значення в суспільстві, — так звані інфлюенсери — (від. англ. Influence — вплив). Інфлюенсер — це не просто блогер із великою кількістю підписників, а людина, яка здатна впливати на думки, поведінку та навіть рішення читачів. Ними можуть бути не лише зірки чи відомі блогери, а навіть звичайні люди, які у своїй ніші мають достатню довіру та залученість аудиторії [4].

Під девізом «Довіряти, але перевіряти», розуміється дотримання настанови на критичне мислення, щоб вчасно усвідомити, коли починає вплив персони, як через медіа, так і в реальному особистому спілкуванні. Ця схема мислення має бути наявна, але дозовано та в міру, оскільки існує ризик ментального виснаження, якщо постійно перебувати в підозрілості та напруженні.

Спостереження за популярними телеграм каналами, а саме: Lachentyt [7] та Sternenko [9], а також спілкування з підписниками та споживачами контенту цих каналів, дозволило зробити узагальнення, що: 1) наявна довіра; 2) спільнота легко реагує на заклики до дії. Діяльність І. Лачена та С. Стерненка безумовно має вагоме значення для країни, яка зазнає ворожої агресії. Їхні заклики цивільного населення до підтримки фронту має свої результати, так само має сенс їхня просвітницька діяльність задля зміцнення національної ідентичності. Попри це постає питання, наскільки свідомо та виважено спільнота слідує цим ідеям?

Когнітивне викривлення упередження авторитету полягає у безсумнівній довірі до думки авторитету, навіть маючи певні сумніви щодо цього [8]. Так люди можуть легко погоджуватися із чужими судженнями чи закликами впливових осіб і це не буде нести нічого поганого, поки в суспільстві не з'явиться особистість, яка буде використовувати це упередження заради своєї вигоди. Саме через це в нинішніх реаліях, ба більше в умовах війни, потрібно перейти від несвідомої довіри до тої чи іншої особи, до свідомого вибору — приймати або відкидати пропоновані ідеї.

О. Рахманов, сучасний український дослідник визначає *ідентифікацію особистості* як процес солідаризації індивіда з певним соціальним суб'єктом, певною спільнотою, ідеологією соціальної групи, її символами [2, с. 11]. Тобто в певний момент споживання контенту інфлюенсерів, людина вже не може відрізнити чужі думки від своїх власних, оскільки солідаризуючись з авторитетом, безумовно приймає його точку зору.

Уникнення — це неадаптивна навичка подолання стресу, яка дозволяє розуму втекти від незручних думок, почуттів та/або переживань [6]. Прийняття, на відміну від уникнення, передбачає повне визнання і усвідомлення почуттів без спроби їх змінити [5]. Дослухаючись до авторитетів, люди балансують між бажанням втекти, уникнути своїх незручних думок та знайти натомість опору в прийнятті пропонованих авторитетами думок.

Авторитет — це поняття, що використовується в психології для опису особи, яка є впливовою і поважною для інших людей [3]. Можна дійти висновку, що люди схильні довіряти тим, хто є для них авторитетом. Чим частіше людина схиляється до думки авторитету, тим рідше вона критично аналізує цю думку, натомість просто з нею погоджується, тому здобувши позитивну репутацію, легше керувати людьми. З часом така модель поведінки входить у звичку і це може використати певна особа, до прикладу — популіст. Популізм може застосовуватися, наприклад, під час виборчих кампаній або незадовго до, де кандидат пропонує виборцям, щось миттєве, щоб мати довіру лише під час виборів, а далі діяти за власними інтересами. Ось так хтось може використати довіру, пропонуючи «прості рішення», при цьому просуваючи власні корисні інтереси, маскуючись апелюванням до громадськості.

В теперішніх умовах навичка критично аналізувати в потрібний момент є важливою. Тому мати інтуїтивне відчуття, кому можна довіряти, а кому ні — це добре, але якщо спостерігається сумнівна інформація навіть у довіреної особи, краще це осмислити критично й перевірити з різних джерел й на основі цього підбити підсумки стосовно якості та достовірності цього матеріалу. В цій моделі поведінки має зберігатися баланс: коли відчувається сумнів — варто перевірити й застосувати критику, якщо сумніву немає, тоді можна прийняти інформацію. Так і працює настанова «Довіряй, але перевіряй» як свідомий підхід до впливу інфлюенсерів.

Література:

1. Кубік К., Широка А. Чим є особиста відповідальність і чому потрібно брати її на себе. *Український католицький університет*: вебсайт. URL: <https://health.ucu.edu.ua/news/chym-ye-osobysta-vidpovidalnist-chomu-potribno-braty-yiyi-na-sebe/> (дата звернення: 18.11.25).
2. Рахманов О. А. Соціалізація та ідентифікація особистості у суспільстві: навч.-метод. комплекс. Київ: КНЕУ, 2017. 27 с.
URL: https://i-soc.com.ua/assets/files/book/rakhmanov/rakhmanov_2.pdf (дата звернення: 18.11.25).
3. Український психологічний хаб: вебсайт. URL: <https://www.psykholoh.com/post/%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82-%D1%86%D0%B5> (дата звернення: 18.11.25).
4. Хто такий інфлюенсер: визначення, типи, особливості. *Ukrainian digital community*: вебсайт. URL: <https://ukrainiandigital.com/khto-takyy-influenser-vyznachennia-typy-osoblyvosti/> (дата звернення: 18.11.25).
5. Що таке «Терапія Прийняття та Відповідальності». *Київський центр КПТ*: вебсайт. URL: <https://uccbt.com.ua/ast/> (дата звернення: 18.11.25).
6. Що таке уникнення? *Проект Marta*: вебсайт.
URL: <https://marta.mva.gov.ua/articles/shcho-take-uniknennia> (дата звернення: 18.11.25).
7. Lachentyt / Іван Лачен. Telegram-канал URL: <https://t.me/lachentyt> (дата звернення: 18.11.2025).

8. Shatz I., Authority Bias: Lessons from the Milgram Obedience Experiment. *Effectiviology*: вебсайт. URL: <https://effectiviology.com/authority-bias-the-milgram-obedience-experiment/> (дата звернення: 18.11.25).

9. Sternenko / Сергій Стерненко. Telegram-канал. URL: <https://t.me/sssternenko> (дата звернення: 18.11.2025).

**Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет соціології і права**

Рубанець О. М., проф., д. філос. н.

ЕТИКО-ЕСТЕТИЧНА ТРАДИЦІЯ КУЛЬТУРИ В ГЕРМЕНЕВТИЧНОМУ ВИМІРІ

Етико-естетична традиція має глибоку корені у розвитку української філософії, літератури та культури. Значною мірою вона реалізується завдяки розвитку філософських студій, які мають етичне та естетичне наповнення, в літературній спадщині видатних представників української філософії. Багатожанровість української філософії завдяки етико-естетичній традиції завжди отримувала гуманістичне спрямування. У витоках етико-естетичної традиції — фундаментальні ідеї кордоцентризму української філософії [1]. Розкриття кордоцентризму в культурі набуває метафізичного виміру. Серце як основа людяності, як джерело моральності та прагнень до прекрасного у філософії Григорія Сковороди стає джерелом божої мудрості і проявом присутності Бога у світі [3]. Етико-естетична традиція в метафізичному вимірі стає виявом духовності.

В етико-естетичній традиції, яка реалізується у працях Тараса Шевченка, метафізичні прагнення до волі стають метафоричним виразом, ствердженням етичних та естетичних ідеалів українського народу. Завдяки метафоричності образи буденного життя набувають глибинного виразу автентичності. «Садок вишневий коло хати» [7, с. 17] є виразом не тільки прекрасного, а й метафорою справжності українського побуту, життя й культури. Безупинне та нестримне прагнення до волі має глибокі етико-естетичні корені, відкриваючи фундаментальність етико-естетичного виміру української культури. Поєднання прекрасного і морального, волі та людяності є визначним виразом української культури.

Глибоке філософське наповнення в літературній спадщині Івана Франка отримує довершений етико-естетичний вираз. «Мислі о еволюції в історії людськості» [6] вводять ідеї любові в якості глибинного, позитивного, життєстверджуючого чинника еволюції суспільства і людини. Образ Каменяря виявляє глибокий моральний та естетичний вимір у боротьбі за гідне життя, стверджуючи життєдайність етико-естетичного виміру української культури. Етико-естетичні виміри драматургії Івана Франка виявляють недосяжність і складність можливості реалізації етичних імперативів — щастя, гармонії в повсякденному сімейному та побутовому житті людини в умовах нерозв'язаності корінних суспільних проблем життя українського народу.

Ідеали прекрасного та морального втілюються у творчості Лесі Українки. Прагнення до волі, краси, гармонії з природою характеризує одну з провідних тенденцій у зображенні життя народу. Соціальна несправедливість як викривлення моральності та відмова від прекрасного виявляються в «Лісовій пісні». Метафора прекрасного, яка реалізується в «Лісовій пісні»,

нагадує нащадкам про глибинне значення моральності, що полягає у збереженні природних основ буття українського народу. Етико-естетична традиція української культури має велике значення для нинішнього стану, коли відбувається винищення лісів і природи в цілому. Етико-естетична традиція кордоцентризму у творчості Лесі Українки пов'язує образ серця не тільки з ідеєю морального і прекрасного, а й стає виразом глибинної життєдайності, реалізації прагнень до подолання смерті та пересічної віри в персональну, особистісну безсмертність: «Я буду вічно жити! я в серці маю те, що не вмірає» [4, с. 307].

Образ хати як єдності морального і прекрасного у Лесі Українки стає метафорою здатності вирішувати свою долю та мати власний прихисток. Вираз «Ми навіть власної не маєм хати» стає драматичним узагальненням прагнень до існування власної країни та її суб'єктності [5, с. 152].

Герменевтичний вимір етико-естетичної традиції української культури виявляє глибинне значення для сучасності філософських ідей, реалізованих у літературному спадку представників української філософії. Етико-естетична традиція проявляється в неперервності ідей кордоцентризму, моральності, людяності, прагнень до автентичності буття, естетичних ідеалів прекрасного в культурних зразках повсякденного життя українського народу. Герменевтика здатна виявити вплив етико-естетичної традиції на визначення сучасних архетипів і цінностей. Етико-естетична традиція культури пов'язує ідеали моральності та естетики, знаходить естетичні виміри виразу найглибших ідей моральності та сприяє формуванню культурних кодів в архітектоніці сучасної культури. Реалізуючи прагнення народу до свободи та до людського життя, етико-естетична традиція не містить ідей гноблення інших культур і народів.

Герменевтика етико-естетичної традиції культури відкриває складність буття народу України в сучасних умовах боротьби за справедливі, гідні умови існування нашої держави. Етико-естетичні канони культурної традиції сприяють формуванню ціннісних засад боротьби за власну суб'єктність і самобутність.

Література:

1. Кремень В. Г. Кордоцентризм Г. С. Сковороди як передумова філософії людиноцентризму. *Креативна педагогіка*. 2012. № 6. С. 19–24.
2. Кремень В. Г. Філософія Григорія Сковороди в контексті людиноцентризму. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. № 4 (2). С. 1–8.
3. Сковорода Григорій. Повна академічна збірка творів / Григорій Сковорода; за ред. проф. Леоніда Ушкалова. 2-ге вид., стер. Харків: Видавець Савчук О. О., 2016. 1400 с.
4. Українка Леся. Повне академічне зібрання творів: у 14 т. Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2021. Т. 3. Драматичні твори [1909–1911] / ред. Т. Данилюк-Терещук; упоряд. С. Романов, Н. Колошук, О. Кицан; комент. С. Романов, І. Щукіна та ін. 656 с.
5. Українка Леся. Повне академічне зібрання творів: у 14 т. Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2021. Т. 5. Драматичні твори [1909–1911] / ред. Т. Данилюк-Терещук; упоряд. С. Романов, Н. Колошук, О. Кицан; комент. С. Романов, І. Щукіна та ін. 656 с.
6. Франко Іван. Мислі о еволюції в історії людськості [1881–1882]: зібрання творів у 50 т. Київ: Наукова думка, 1986. Т. 45. С. 76–139.

7. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 12 т. / редкол. М. Г. Жулинський (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 2001. Т. 2: Поезія. 784 с.

**Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи**

Бабій Е. П.

Науковий керівник: доц., к. соц. н. Камбур А. В.

ГІДНІСТЬ ЯК ЕТИЧНА НОРМА: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

У сучасному суспільстві категорія гідності набуває особливого значення як базовий етичний орієнтир і водночас як форма естетичного переживання людського існування. Соціальна робота, що за своєю природою зорієнтована на підтримку вразливих груп населення, інтегрує поняття гідності не лише як нормативний принцип, а й як ціннісно-емоційний досвід взаємодії, який визначає якість професійної допомоги. У вітчизняному контексті, що характеризується глибокими соціальними трансформаціями, масштабною міграцією, воєнними викликами та зміною етичних орієнтирів, проблема осмислення гідності в соціальній роботі набуває нової актуальності. Гідність стає водночас основою професійної етики, критерієм соціальної справедливості й умовою відновлення життєвого простору людини.

Як етична категорія гідність формує стандарти поведінки соціального працівника, визначає межі моральної відповідальності та орієнтує професійну діяльність на забезпечення прав людини, справедливості, недискримінації й автономії особистості. У сучасних міжнародних підходах соціальної роботи (зокрема, у документах «Глобальне визначення соціальної роботи — IFSW» та «Глобальні стандарти підготовки соціальних працівників — IASSW») гідність розглядається як фундаментальна цінність, що передує будь-яким формам інтервенцій. Вона передбачає визнання унікальності клієнта, повагу до його траєкторії життя, культурних особливостей, життєвої кризи та потенціалу для розвитку. У цьому контексті етичне розуміння гідності виходить за межі лише професійних норм і постає як основа соціально-психологічного партнерства між клієнтом і фахівцем [2; 3].

Естетичний вимір гідності в соціальній роботі проявляється через здатність соціального працівника створювати умови, у яких клієнт переживає власну суб'єктність, цінність і відчуття внутрішньої гармонії. Ідеться не про естетизацію страждання, а про можливість відновлення почуття цілісності, краси людського буття й внутрішньої рівноваги, що виникає в момент підтримки, прийняття й щирої присутності. Досвід гідності в такому розумінні може розглядатися як естетичний феномен: це переживання внутрішнього порядку, сенсу та власної вартості, яке постає у процесі взаємодії з професіоналом. У гуманістичній традиції соціальної роботи цей досвід мислиться як «естетика людяності» — тонка якість стосунків, у яких клієнт відчуває себе не об'єктом допомоги, а повноправним учасником власної життєвої історії [1, с. 190].

У сучасній українській соціальній роботі категорія гідності дедалі частіше розглядається як ключовий ресурс ресоціалізації та стабілізації життєдіяльності людини. У ситуаціях вимушеної міграції, втрати дому, травматичного досвіду війни та сімейних криз гідність стає важливим психологічним каркасом, що допомагає зберегти внутрішню цілісність і верифікувати відчуття особистої цінності. У цьому контексті інноваційні підходи до соціальної роботи спираються на ціннісну модель взаємодії, яка передбачає не тільки надання послуг, а й створення умов для

суб'єктності клієнта, його включеності та відновлення соціального статусу.

Одним із провідних інноваційних підходів, що поєднує етичний і естетичний виміри гідності, є підхід, орієнтований на сильні сторони особистості. Цей підхід розглядає гідність як вихідну позицію в роботі з клієнтом: фахівець визнає, що незалежно від життєвих обставин людина має внутрішній ресурс, який може бути актуалізований. Усвідомлення сильних сторін, їх фіксація та розвиток допомагають клієнту пережити власну значимість, відновити контроль над життям і побачити красу власного потенціалу. У цьому сенсі гідність стає не лише нормативною вимогою, а й умовою, що пробуджує внутрішню активність та життєву творчість.

Поширеною і важливою практикою, що інтегрує гідність у професійну діяльність, є травма-чутливий підхід. Він визнає вплив травми на поведінку й особистість клієнта, а також базується на принципах безпеки, довіри, вибору, співпраці й розширення можливостей. Гідність у межах цього підходу функціонує як простір, у якому людина не стигматизується і не редукується до свого травматичного досвіду. Навпаки, клієнт отримує можливість пережити підтримку, яка повертає йому відчуття власної вартості, унікальності й права на повагу. Естетичний вимір такого досвіду полягає в тому, що клієнт проходить через трансформацію, відновлює почуття гармонії та сприймає себе як суб'єкта, здатного до розвитку й дії.

Сучасна соціальна робота в умовах війни також активно застосовує модель професійної підтримки, засновану на повазі до автономії, життєвих виборів, культурної ідентичності та тілесної недоторканності людини. Специфіка цього підходу полягає в тому, що гідність розглядається як процес, що проявляється в кожному елементі взаємодії: у тональності розмови, у врахуванні особистих кордонів, у збереженні конфіденційності, у можливості клієнта впливати на власний план підтримки. Така модель створює простір довіри, у якому переживання гідності стає не абстрактною нормою, а конкретним досвідом, що дає людині відчуття краси власного відновлення.

Окремої уваги заслуговує етика турботи, що у сучасних дослідженнях розглядається як інноваційний міждисциплінарний підхід, здатний інтегрувати емоційні, духовні та естетичні виміри допомоги. Етика турботи наголошує на індивідуалізованості взаємодії, на вмінні чути й бачити клієнта в його повноті, враховувати контекст його життя, ситуативні потреби й почуття. У такій взаємодії гідність реалізується через досвід прийняття, співпереживання та визнання унікальності кожної життєвої історії. Це відкриває можливість для естетичного переживання взаємності, коли соціальний працівник і клієнт вибудовують стосунки, наповнені сенсом і взаємною повагою.

Гідність як естетичний досвід у соціальній роботі проявляється в процесах, що сприяють відновленню людиною свого життєвого простору. У випадку вимушених мігрантів таким досвідом може бути повернення відчуття дому через соціальну підтримку, включеність у громаду, можливість висловити себе, знайти нові ролі та сенси. Для людей, які пережили втрату, гідність пов'язана з тим, як суспільство визнає їхній біль, надає їм місце для пам'яті та відчуття належності. Для постраждалих від насильства гідність пов'язана з відновленням контролю над тілом, емоціями та правом говорити про свій досвід. Кожен із цих кейсів демонструє, що гідність у соціальній роботі має не лише нормативний, а й виразно переживальний, естетично забарвлений компонент.

Серед інноваційних тенденцій сучасної соціальної роботи важливо також виокремити розвиток нарративних практик. Робота з особистими історіями допомагає клієнтові віднайти

внутрішній сенс власних подій, переосмислити досвід та відновити відчуття цілісності. У цьому процесі проєктується естетика життєтворчості — здатність людини формувати свій наратив, надавати смисл труднощам і знаходити в собі силу для подальшого розвитку. Гідність тут проявляється як право на власну історію, на її інтерпретацію й на створення нових сценаріїв життя.

Отже, гідність у соціальній роботі постає багатовимірним феноменом, який об'єднує етичні принципи професії та естетичні переживання, що формують досвід відновлення клієнта. Ця категорія є фундаментом інноваційних підходів, що орієнтуються на суб'єктність людини, повагу до її життєвого світу й створення умов, у яких вона може відчувати власну цінність і неповторність. Гідність як етична норма задає професійні стандарти соціальної роботи, а як естетичний досвід відкриває глибину людського потенціалу, сприяє відновленню внутрішньої гармонії й підтримує процес ресоціалізації. Саме інтеграція цих двох вимірів забезпечує якість соціальної допомоги та визначає гуманістичний характер сучасної соціальної роботи в Україні.

Література:

1. Гнатчук О., Шестакова К., Яремчук С. Використання принципів гуманізму в соціальній роботі. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9, No. 2. С. 188–196.

URL: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.2.1> (дата звернення 18.11.2025).

2. Global Definition of the Social Work Profession. *International Federation of Social Workers*. URL: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> (дата звернення: 18.11.25).

3. International Association of Schools of Social Work; International Federation of Social Workers. Global Standards for Social Work Education and Training. Available at: https://www.iasw-aiets.org/wp-content/uploads/2020/11/IASSW-Global_Standards_Final.pdf (дата звернення: 18.11.25).

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи

Боднарюк А. С.

Науковий керівник: доц., к. соц. н. Камбур А. В.

КУЛЬТУРА ВЗАЄМОПОВАГИ ЯК ОСНОВА ЕТИЧНИХ ПРАКТИК СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У сучасних умовах соціальних трансформацій, воєнного стану та глибоких змін у ціннісній структурі українського суспільства культура взаємоповаги набуває значення не лише як соціальна норма, а як ключовий засадничий принцип професійної діяльності в соціальній роботі. Вона визначає характер стосунків між фахівцем і клієнтом, формує довіру, підтримує гідність і стає основою етичної поведінки, без якої неможливо забезпечити ефективність соціальної допомоги. У цьому контексті культура взаємоповаги постає не просто моральною вимогою, а складною системою соціально-етичних практик, що забезпечують якість професійної взаємодії та виступають ресурсом стабілізації життєвого простору людини.

Соціальна робота в Україні довгий час розвивалася у складних обставинах: від комунітарних підходів радянської доби до сучасної моделі, яка базується на правах людини, соціальній справедливості та інклюзії. Особливо після 2014 року та в умовах повномасштабної війни категорія взаємоповаги стала ключовою у переосмисленні цінностей професійної допомоги. Повага до клієнта в сучасній соціальній роботі означає визнання його суб'єктності,

автономії, права на власний вибір, неповторності життєвого досвіду й можливості бути почутим. Культура взаємоповаги реалізується в тому, як соціальний працівник звертається до людини, як враховує її кордони, як реагує на емоції, як створює безпечний простір і визнає цінність кожного особистого досвіду.

У міжнародних стандартах взаємоповага визначається як ключовий компонент професійної етики, невіддільний від принципу гідності та цінності людини. Вона передбачає рівність у взаємодії, відсутність домінування, уникнення стигми та дискримінації, визнання унікальності людини та її життєвих обставин. У практичній площині це означає необхідність дотримання емпатії, культурної чутливості, уважності до різних форм уразливості, особливо коли йдеться про вимушених мігрантів, людей із травматичним досвідом, осіб із інвалідністю, сім'ї у кризі, людей, які пережили втрату. Взаємоповага — це не абстрактний принцип, а конкретний досвід взаємодії, який клієнт відчуває через стиль комунікації, структурованість допомоги, етичність рішень і щирість намірів.

Культура взаємоповаги в соціальній роботі формується як результат професійної соціалізації фахівця та його здатності інтегрувати етичні знання в повсякденну практику. Це включає розвиток емоційного інтелекту, здатність керувати власними емоціями, навички ненасильницької комунікації, вміння утримувати межі та робити клієнта партнером у прийнятті рішень. Зарубіжний досвід підтверджує «зростаючу увагу до перегляду етичних кодексів, розробки модельних стандартів, що стосуються таких базових етичних понять як компетентність фахівця, інформована згода, приватність і конфіденційність, межі, подвійні відносини і конфлікти інтересів, записи і документація, колегіальні відносини, практика соціальної роботи за межами юрисдикції» [5, с. 60].

У сучасному українському контексті взаємоповага виступає також засобом подолання суспільних напружень, поляризації та травматичного досвіду, сприяючи відновленню соціальної довіри та міжособистісної стабільності. Взаємоповага у професійній допомозі може стати тим ресурсом, який забезпечує людині можливість повернути відчуття власної цінності та важливості.

Одним із ключових підходів, який інтегрує культуру взаємоповаги, є травма-орієнтований підхід. Цей підхід виходить з визнання впливу травми на поведінку людини та необхідності створення умов, які не відтворюють травматичного досвіду. У такому контексті взаємоповага постає як умова безпеки, у межах якої клієнт має право на спокій, контроль, вибір і підтримку. Вона проявляється в тому, як фахівець уникає осуду, обирає делікатні формулювання, поважає темп клієнта, враховує його психологічні межі та забезпечує простір, у якому людина може відчути себе прийнятою. Травма-орієнтований підхід вимагає від соціального працівника не просто етичного дотримання норм, а глибокої чутливості, здатності до рефлексії та усвідомлення власного впливу на стан клієнта [3].

Не менш важливою є інтеграція взаємоповаги в особистісно орієнтованій та орієнтованій на гідність моделі соціальної роботи. У центрі таких підходів — право особистості бути почутою, оціненою не через її проблеми, а через її потенціал. Це означає, що соціальний працівник визнає компетентність клієнта у власному житті, заохочує його до участі в ухваленні рішень, дозволяє людині визначати цілі соціальної підтримки. У цьому сенсі взаємоповага стає не лише етичним принципом, а методом організації соціальної взаємодії. Коли клієнт має право на власний голос, він відчуває суб'єктність, що є ключовим фактором успішної

ресоціалізації та відновлення життєвого простору [4, с. 48].

Важливу роль у формуванні культури взаємоповаги відіграє розвиток етичної компетентності соціального працівника [1]. Вона включає знання про права людини, усвідомлення етичних дилем, здатність до аналізу складних ситуацій, уміння враховувати різні позиції та приймати рішення, які не порушують автономію клієнта. Етична компетентність формується у професійному середовищі та потребує постійної підтримки через супервізію, міждисциплінарні команди, професійні спільноти та освітні програми. Взаємоповага стає плодом не лише внутрішньої культури фахівця, а й інституційних умов, які визначають стиль роботи, регламентують професійні стандарти та створюють можливості для розвитку. На думку Н. Сорокіна: «знання етичних норм є необхідною, але недостатньою умовою для ефективної роботи соціального працівника. Важливо вміти застосовувати ці знання на практиці, приймаючи зважені рішення в складних ситуаціях. Це передбачає здатність до самостійного аналізу етичних дилем, прийняття обґрунтованих рішень та відповідальності за їх наслідки, спираючись на власні моральні принципи» [2, с. 226].

Культура взаємоповаги має також соціально-педагогічний вимір. Вона сприяє зміцненню солідарності, формуванню толерантності та створенню середовища, у якому соціальні служби стають не репресивними чи контролюючими, а партнерськими та підтримуючими. У сучасній Україні, де зростає різноманітність громад, посилюється мобільність населення та поглиблюється травматичний досвід, взаємоповага є основою стабільності та соціального діалогу. Через практики взаємоповаги соціальна робота робить внесок у відновлення соціального капіталу, зміцнення довіри між людьми та інституціями, формування культури відповідальності й уважності до інших.

Важливо зазначити, що взаємоповага в соціальній роботі створює умови для того, щоб людина могла переосмислити власну історію, звільнитися від почуття провини, сорому чи неповноцінності, які часто супроводжують кризові ситуації. У цьому контексті розвиток наративних практик, груп підтримки, методів клієнтського самовираження дозволяє людині відновити власну цінність і здатність до самостійного життя. Коли соціальний працівник ставиться до клієнта з повагою, він допомагає йому побачити себе в новій ролі — як суб'єкта, здатного приймати рішення, впливати на свою реальність і будувати майбутнє.

Отже, культура взаємоповаги в сучасній українській соціальній роботі є не лише моральною вимогою, а фундаментальною засадою етичних практик, що забезпечують якість професійної допомоги та сприяють відновленню людської гідності. Вона інтегрує етичні, психологічні, правові та педагогічні виміри професії, визначаючи характер взаємодії між соціальним працівником і клієнтом. Саме культура взаємоповаги створює умови, за яких соціальна робота може виконувати свою головну місію — підтримувати людину, допомагати їй відновити свій життєвий простір, зміцнювати внутрішню цілісність і знаходити ресурси для подальшого розвитку. Її значення особливо зростає в умовах війни та соціальних потрясінь, де потреба у людяності, чутливості та партнерстві стає ключовою умовою стійкості українського суспільства.

Література:

1. Зозуляк-Случик Р. В. Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2019. 460 с.
2. Кунцевська А. Моделі соціального відновлення в контексті особистісно орієнтованої

парадигми. *Вісник: Соціальна робота*. 2020. № 1(5). С. 7–51.

URL: <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2019/5-1/10> (дата звернення 18.11.2025).

3. Мосол Н. О., Залановська Л. І. Травма-інформований підхід в реалізації соціально-психологічної допомоги. *Psychological patterns of social processes and personality development in modern society: scientific monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. С. 118–129.

URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-481-8-8> (дата звернення 18.11.2025).

4. Сорокіна Н., Сорокіна Л. Етичні аспекти професійної діяльності соціального працівника: виклики сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2025. № 1(56). С. 223–227.

URL: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.56.223-227> (дата звернення 18.11.2025).

5. Тарасенко Т., Сорокіна Н. Перегляд етичних принципів соціальної роботи в Україні: науковий, освітній та професійний аспекти. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2024. № 1(12). С. 55–65. URL: <https://srso.udpu.edu.ua/article/view/305110/296858>

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи

Клоновський Ю. Я.

Науковий керівник: проф., док. пед. н. Тимчук Л. І.

ХРИСТИЯНСЬКО-ЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ ТЕОДОРА ЦЕКЛЕРА

Проблема морального виховання є однією з найактуальніших у педагогічній науці, адже визначає зміст духовного життя особистості та суспільства. У різні історичні епохи саме освіта ставала простором, де формувалися моральні орієнтири, етичні принципи й духовні цінності. Особливої ваги ця проблема набуває у періоди суспільної кризи, коли моральна свідомість зазнає випробувань. Саме в такому контексті, на зламі XIX–XX ст., формувався і діяв пастор та педагог Теодор Цеклер (1867–1949), чия діяльність у Галичині стала яскравим прикладом інтеграції віри й педагогіки.

Цеклер, вихований у німецькій протестантській традиції, розробив власну концепцію морального виховання, у якій центральне місце посідала етика служіння ближньому — дияконія. Його педагогічна діяльність у Станиславові (нині Івано-Франківськ) була спрямована не лише на заснування освітніх і благодійних установ (садочки, школа, інтернати, будинки пристарілих), а й на формування морального середовища, де виховання розуму поєднувалося з вихованням серця [1, с. 106].

Моральне виховання у педагогічній концепції Теодора Цеклера виступало не як допоміжний елемент, а як головна мета освітнього процесу. Його суть полягала у вихованні характеру, тобто внутрішньої здатності людини діяти відповідно до християнських принципів незалежно від зовнішніх обставин.

Цеклер вважав, що школа повинна не лише передавати знання, але й формувати «моральну культуру серця». Для цього він створював у навчальних і опікунських закладах особливе духовно-педагогічне середовище, у якому щоденне життя вихованців ставало простором моральної практики. Виховання в *Сарепті* і *Мартінеумі* поєднувало три ключові принципи: праця як служіння Богові, дисципліна як форма свободи, спільність як школа

любіві.

Ці принципи були практично реалізовані у формі колективних справ, спільних молитов, самоуправління учнів і спільної відповідальності за благо громади. За свідченнями звіту дому дияконіс [3, с. 4], вихованки розподіляли між собою щоденні завдання: допомогу хворим, роботу на кухні, догляд за дітьми сиротинця. Усі ці дії розглядалися не як примус, а як форма морального вдосконалення через служіння.

У педагогічній концепції Теодора Цеклера моральне виховання тісно пов'язане з християнською етикою, яка визначала не лише зміст навчальних програм, але й атмосферу шкільного життя. Основою виховного процесу була віра у моральне перетворення людини через пізнання істини і служіння Богові.

У навчальних планах протестантської гімназії у Станиславові особлива увага приділялася Біблійному навчанню, катехізису, історії Церкви, релігійній літературі та співам. Але ці предмети не були ізольовані — вони наскрізно пронизували увесь навчальний процес. Так, викладання німецької та польської мови супроводжувалося аналізом текстів морального змісту, а історія розглядалася крізь призму християнських чеснот — мужності, правдивості, жертвності.

Цеклер наголошував, що знання без морального фундаменту є небезпечним, оскільки виховує «розум без совісті». У своїх промовах він порівнював освіту без духовності з «домом без основи, що руйнується при першому буревії» [4, с. 44].

Його педагогіка відзначалася гармонійним поєднанням духовного й інтелектуального виховання. Учень розглядався не як пасивний носій знань, а як моральна особистість, покликана до активного служіння ближнім. Це відповідало євангельському принципу: «Не будьте тільки слухачами слова, але й виконавцями його» (Як. 1:22).

В освітніх закладах Цеклера — *Сарепті* (дім дияконіс), *Мартінеумі* (гуртожиток гімназистів), *Evangelisches Kinderheim* (дитячий притулок) — було створено єдине духовно-виховне середовище, у якому кожен учень, учитель і вихователь сприймав себе частиною християнської спільноти. Моральне виховання здійснювалося через спільні молитви, участь у богослужіннях, святкування релігійних подій, але також через працю, взаємодопомогу й дисципліну [5, с. 24].

Таким чином, педагогіка Цеклера виходила за межі шкільної класної системи, перетворюючи освітній заклад на спільноту морального вдосконалення, де формувався дух братерства, взаємоповаги та соціальної відповідальності.

Християнсько-етична концепція Теодора Цеклера виявлялася не лише у змісті навчання, але й у практичних механізмах виховання. Вона будувалася на чотирьох взаємопов'язаних засадах, які утворювали своєрідну «педагогіку дії»: молитва, праця, дисципліна, служіння.

Молитва була не ритуалом, а засобом внутрішнього самовиховання. У закладах Цеклера день розпочинався зі спільного читання Святого Письма і короткої проповіді, після чого учні вирушали до навчальних занять. У вечірній час проводилася подячна молитва, що завершувала день рефлексією про власні вчинки. Така практика формувала в учнів звичку морального самоаналізу й відповідальності перед Богом.

Цеклер наголошував, що саме молитва з'єднує виховний процес із духовним життям, роблячи моральні настанови не зовнішнім обов'язком, а внутрішнім переконанням. Праця у системі Цеклера мала духовно-виховне значення. У «Сарепті» вихованці залучалися до

господарських справ, ремісничої праці, навчання молодших, що розглядалося як шлях до служіння. Праця виховувала відповідальність, терпіння, відчуття спільного добра. Цеклер дотримувався лютеранського принципу *Berufsethik* — праці як покликання, у якому людина реалізує своє моральне призначення [3, с. 8].

Служіння ближньому було кульмінаційним етапом морального виховання. Цеклер прагнув сформувати в молоді усвідомлення, що любов і співчуття є активними чеснотами. У закладах діяли гуртки допомоги сиротам, лікарняним пацієнтам, літнім людям. Участь у таких ініціативах виховувала почуття співвідповідальності та християнського милосердя [2, с. 38].

Попри історичну віддаленість, ідеї Теодора Цеклера зберігають значну актуальність для сучасної української педагогіки, яка шукає нові форми ціннісно-орієнтованого виховання та духовної інтеграції суспільства.

По-перше, його розуміння морального виховання як єдності віри, знання і дії перегукується з сучасними концепціями компетентнісного та аксіологічного підходів у освіті. Цеклер фактично випередив сучасну педагогіку, запропонувавши модель, у якій формування компетентностей відбувається через практику морального вибору, відповідальності та служіння.

По-друге, педагогічна спадщина Цеклера дає приклад інтегрованого виховання, де навчальний процес і соціальне служіння становлять єдину систему. Це відповідає сучасним тенденціям розвитку волонтерської освіти, християнської педагогіки й громадянського виховання.

По-третє, у його концепції втілена ідея спільного виховання, що є надзвичайно важливою для сьогодення. У часи моральної фрагментації суспільства приклад «спільноти виховання», створеної Цеклером у Станиславові, може стати взірцем моральної солідарності.

Крім того, ідея діяконії як педагогічної категорії актуалізується в контексті сучасної соціально-педагогічної освіти. Поняття служіння як виховної практики може бути використане у підготовці педагогів, соціальних працівників і волонтерів.

Таким чином, педагогічна концепція Теодора Цеклера не лише відображає історичний досвід протестантської школи, але й пропонує методологічні орієнтири для сучасної християнської освіти в Україні. Її гуманістичний і духовний потенціал полягає у визнанні гідності людини, свободи совісті та моральної відповідальності як центральних засад виховання. Мета освіти в його закладах — формування характеру через єдність віри, знання й дії; саме тому молитва, праця, дисципліна та служіння вибудовують цілісне виховне середовище. Школа, родина й церква постають взаємодоповнювальними просторами, де узгоджені цінності забезпечують сталі моральні результати. Досвід Цеклера демонструє, що інтелектуальний розвиток без етичної основи є неповним, а спільнотність виховання підсилює особисту відповідальність. Запропонована модель зберігає актуальність для сучасної української освіти, особливо у напрямках ціннісно-орієнтованого та християнського виховання, і може слугувати методологічним орієнтиром для практик соціального служіння.

Література:

1. Полек В., Ступарик Б. Сторінки українсько-німецьких історико-культурних взаємин. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 1999. С. 106–107.
2. Цеклер Л. Бог чує молитву. Життя Теодора Цеклера, розказане Ліллі Цеклер: спогади / пер. з нім. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2007. С. 38–39.

3. Bericht des Evangelischen Kinderheimes in Stanislau über das Anstaltsjahr vom 1 September 1905 bis 31. August 1906 nebst Auszug aus der Jahresrechnung pro 1905/06. Stanislau, 1906. 24 s.

4. Schmalenberg F. 75 Jahre Evangelisches Gymnasium in Stanislau. *Zeitweiser der Galiziendeutschen*, 1994, No. 24. S. 44–53.

5. Wasilewski L. Sprawa kresów i mniejszości narodowych w Polsce. Warszawa: Wydawnictwo Warszawskiego Oddziału Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego, 1925. 24 s.

**Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет технологій та дизайну**

Гутік А. В.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Семенюк К. С.

РЕКЛАМНА ЕТИКА: ЯК НЕ ОБМАНЮВАТИ, НАВІТЬ КОЛИ ЗАМОВНИК ЦЬОГО ХОЧЕ

Рекламна індустрія сьогодні перебуває у стані постійного змагання за увагу споживача. З кожним роком конкуренція на ринку зростає, а тому зростає й спокуса у компаній і рекламодавців використовувати агресивні техніки впливу, перебільшення або відверті маніпуляції. У таких умовах етичні дилеми стають невід’ємною частиною професійної діяльності маркетологів, копірайтерів, дизайнерів і комунікаційних спеціалістів. Найскладніша з них — як залишатися чесним, коли замовник наполягає на «ефективності за будь-яку ціну» і прямо чи опосередковано підштовхує до формування неправдивого або напівправдивого рекламного повідомлення [1, с. 18].

Етика реклами ґрунтується на принципах правдивості, відповідальності, прозорості та поваги до споживача. Вона передбачає, що інформація у рекламному повідомленні має відповідати дійсності, не маніпулювати очікуваннями покупця, не приховувати суттєвих умов та не вводити в оману щодо властивостей товару чи послуги [2, с. 41]. У реальній комунікаційній практиці це часто стає викликом, оскільки замовники нерідко вимагають «гучніших формулювань», «більше емоцій», «обіцянок», які не завжди можна обґрунтувати фактами. Відмова від таких вимог — це прояв професійної чесності та відповідальності спеціаліста за наслідки реклами, яку він створює.

Принцип правдивості є фундаментом сучасної рекламної етики. Згідно з ним, жодне рекламне твердження не повинно викривляти реальність. Проте в сучасних умовах межа між дозволеним художнім прийомом і маніпулятивним перебільшенням інколи є розмитою. Наприклад, фрази на кшталт «найкращий на ринку», «гарантований результат», «покращення за 24 години» часто застосовуються без фактичного підтвердження. Етична позиція вимагає перевірки кожного такого твердження або заміни його на формулювання, що не вводить в оману. Повага до споживача полягає в тому, щоб рекламне повідомлення не формувало нереалістичних очікувань і не примушувало людину діяти імпульсивно чи під тиском [3, с. 22].

Крім того, етична реклама вимагає уникнення прихованих умов. Це стосується цінових пропозицій, акцій, знижок, бонусів або обмежень, які не зазначені у головному повідомленні. Маніпуляція умовами — одна з найпоширеніших форм неетичної поведінки у рекламі. Для фахівця важливо не лише правильно оформити текст, але й пояснити замовнику, що приховування важливих деталей — це прямий шлях до втрати довіри споживачів, скарг,

юридичних наслідків та репутаційних ризиків. Дослідження показують, що прозорість комунікації підвищує рівень довіри до бренду, навіть якщо пропозиція здається менш вигідною на перший погляд [4].

Однією з причин поширення маніпуляцій у рекламі є переконання частини замовників, що «без перебільшень реклама не працює». Проте практика успішних компаній демонструє зворотнє: споживачі дедалі більше цінують чесність, щирість та доказовість. Нейтральні, але правдиві формулювання часто сприймаються краще, ніж гучні слогани без підтвердження. Ринок рухається у бік відповідального маркетингу, де довіра стає важливішою за короткострокові продажі. Саме тому завдання фахівця полягає не лише у виконанні технічних функцій, а й у просвітницькій роботі із замовниками.

Важливою компетенцією сучасного рекламіста є здатність аргументувати свою позицію та переконувати замовника уникати недобросовісних практик. Це включає розробку альтернативних варіантів, пропозицію правдивих, але привабливих формулювань, а також демонстрацію прикладів успішної чесної комунікації. Етичний фахівець не відмовляється від креативності, навпаки — він використовує її для створення повідомлень, які зацікавлюють публіку без викривлення фактів. Чесна реклама може бути емоційною, яскравою, переконливою — просто вона не обманює.

Ще один аспект, який впливає на формування етики реклами, — це доступність інформації. У цифрову епоху споживач може миттєво перевірити будь-яке твердження: знайти відгуки, порівняти характеристики, переглянути незалежні тести. Це означає, що неправдива або маніпулятивна реклама швидко «спливає», а репутаційні втрати стають майже неминучими.

Для брендів це створює додаткову мотивацію інвестувати у чесну комунікацію, а для рекламодавців — працювати відповідально та прозоро [2, с. 43].

Попри це, етичні дилеми все ще виникають регулярно, і найскладніші з них — це конфлікти між професійними принципами та вимогами замовника. Відмова від обману вимагає від рекламіста не лише професійної, але й особистої зрілості, здатності обстоювати свою позицію, навіть якщо це може призвести до втрати клієнта або проекту. Проте саме така позиція формує довгострокову репутацію фахівця, який цінується за чесність і професійний підхід.

Зрештою, рекламна етика — це не обмеження, а орієнтир. Вона допомагає будувати довготривалі відносини між бізнесом і суспільством, засновані на взаємній довірі. Чесність у рекламі — це не слабкість і не «недостатня креативність». Це інтелектуальна та моральна позиція, яка робить комунікацію більш відповідальною, усвідомленою і корисною для всіх сторін процесу. Саме тому етичні принципи стають невід'ємною складовою формування сучасної рекламної культури, де на першому місці — не маніпуляція, а повага до споживача та професійна чесність [1; 2; 3; 4].

Література:

1. Бард І. Етика професійної комунікації. Київ: Академвидав, 2019. 224 с.
2. Гайдук Т. Рекламна діяльність та стандарти правдивості. *Маркетинг і суспільство*. 2021. № 3. С. 40–46.
3. Дзюба О. Етичні засади реклами у цифрову добу. *Соціальна комунікація*. 2020. № 7. С. 15–22.

4. Мельник Д. Чесність у рекламі як стратегія довіри. *Комунікації та медіа*: вебсайт. URL: <https://media-ethics.com.ua/honesty> (дата звернення: 10.11.2025).
5. Костецька Н. Етика в рекламі: межі дозволеного. *Вісник Київського університету. Серія «Журналістика»*. 2018. № 2. С. 30–37.
6. Савчук Т. Маніпулятивні техніки в сучасній рекламі: методи виявлення та нейтралізації. *Маркетинг і цифрові комунікації*. 2022. № 1. С. 12–19.
7. Яременко О. Правові та етичні стандарти рекламної діяльності в Україні. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 188 с.
8. International Chamber of Commerce. Advertising and Marketing Communications Code. ICC, 2018. URL: <https://iccwbo.org> (дата звернення: 10.11.2025).
9. European Advertising Standards Alliance. Best Practice Recommendations. EASA, 2021. URL: <https://easa-alliance.org> (дата звернення: 10.11.2025).

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Соціально-гуманітарний факультет

Коннов О. Ф., доц., к. філос. н.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «ЕТИКА ТА ЕСТЕТИКА»

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що в наявному освітньому процесі навчальні матеріали часто бувають відірваними від життя. У зв'язку з чим студенти час від часу можуть задавати питання такого ґатунку: «Навіщо нам це потрібно? Як ми будемо використовувати подібні знання у житті?»

Дослідження має на меті розвиток підходів, прийомів, як роблять «життєво-корисним» викладання філософських дисциплін взагалі та етики зокрема. В УДУ імені Михайла Драгоманова викладання етики передбачає практичні заняття. Їх можна використовувати для реалізації теоретичних знань на практиці. Етика — це саме практична дисципліна. Арістотель визначає етику як практичне знання: ми досліджуємо чесноту не для того, щоб знати її, але для того, щоб стати доброчесними [1, с. 13, 59]. Сучасний дослідник В. Малахов зазначає, що етика має практично-прикладний рівень, формує концептуальні системи, орієнтовані на практичне втілення, перетворення реальності [2, с. 29]. Отже, на заняттях ми маємо не лише давати певну інформацію, але й за можливості сприяти моральному поступу учнів. Арістотель вважав, що чесноту належить виховувати так, як ми формуємо інші навички, повторюючи певні дії та набуваючи відповідного досвіду: будуючи будинки, стають будівничими, а граючи на кіфарі — кіфаристами; подібним же чином, діючи справедливо, ми стаємо справедливими, розсудливо — розсудливими, а мужньо — мужніми [1, с. 57].

В УДУ імені Михайла Драгоманова на практичних заняттях з дисципліни «Етика й естетика» у 2023–2025 роках на факультеті психології студентам першого курсу заочної форми навчання пропонувалася вправа, що мала на меті культивування любові як доброчесності. На основі чотирнадцятого повчання «Про спорудження і звершення душевного дому чеснот» [3] східнохристиянського містика, аскета, філософа Авви Дорофея Палестинського була сформульована така рекомендація: «Не гадай, говорить Дорофей Палестинський, що чеснота любові переважає твої сили і важка у виконанні, лише покажи Богові свої бажання і старання й відчуєш Його допомогу. Не чини зла ближньому, не засмучуй його, не обмовляй, не

лихослов, не зневажай та не докоряй, відтак почнеш поступово робити й добре своєму братові, співчуваючи йому і даючи йому те, чого він потребує; бо щоденно допомагаючи ближньому, піднесешся до свідомого бажання його користі як своєї власної і його успіху як свого власного; це й означає любити ближнього свого як себе самого». Зазначену пораду пропонувалося тримати перед очима протягом тижня, перечитувати з ранку і намагатися виконувати впродовж дня. Студенти мали описувати у зошиті свій досвід, переживання, міркування та результат цього експерименту.

Надіслані на перевірку студентські щоденники показали таку картину. Зазвичай учні зберігають текст рекомендації у телефоні, щоб відновлювати її в пам'яті. Деякі студенти зазначають, що спочатку не дуже зрозуміло, як саме потрібно виконувати завдання, але поступово приходить ясність.

Певна кількість учнів вважає себе вже достатньо досконалими і тому не очікує від вправи нічого. Хтось констатує, що завдання не мало суттєвого впливу на спосіб мислення, емоційний стан, поведінку, але було запрошенням поспостерігати за своїми щоденними реакціями на дії оточуючих.

Для когось таке самоспостереження ставало певним відкриттям, приводом для першого свідомого, уважного аналізу власного ставлення до інших людей.

Студенти зазначають, що вправа наводить на роздуми. Виникають запитання. Що таке любов? Чому ми так погано любимо, зневажаємо оточуючих, нівечимо природу? Чи є в мене вдячність за те, що маю? Звідки походить моральність, які в неї корені?

Багато уваги у звітних щоденниках приділяється «маленьким справам»: допомогти комусь у транспорті, частіше посміхатися оточуючим, не використовувати брутальну, нецензурну лайку, перестати обмовляти інших, уникати критики, докорів та образ, стримувати негативні емоції, знайти щось хороше в іншій людині та сказати їй про це, шукати компроміси тощо. Студенти зазначають, що зазначені дії належить робити без очікування якоїсь винагороди — це дуже важливо; з'являється усвідомлення того, що любов не обов'язково є чимось епічно-грандіозним, часто достатньо просто вислухати, бути уважним, підтримати у простих діях.

У щоденниках вказується на важливість сталості, регулярності, поступовості у розвитку навички любові.

У звітах присутні також згадки про складнощі, що виникали при виконанні завдання: важко контролювати емоції, не завжди вдається стримати неконструктивну реакцію («складно бути добрим цілий день»), але потрібно продовжувати вправлятися попри усі зриви.

У розумінні того, які саме справи належить вважати добрими, студенти демонструють варіативність. Зокрема, відвідування церкви та щоденна ранкова молитва фігурували як добрі справи в деяких щоденниках. Дійсно, молитва та відвідування церкви — це добрі діла згідно християнській етиці, вони сприяють моральному вдосконаленню. Чим ближче людина наближається до Бога за допомогою молитви та інших культових дій, тим більше людина починає любити близького.

Окремо хотілося б сказати про релігійний аспект цієї вправи. Студенти звернули увагу на те, що порада походить від християнина, у ній присутня згадка про Бога. Одна дівчина написала, що вона сповідає іншу релігію, тому може практикувати лише власні духовні настанови. Проте зазначена студентка поділилася досвідом виконання етичних вимог свого

віровчення. Інша дівчина позиціонувала себе як невіруючу, тому згадка про Бога трохи збентежила її на початку. Незважаючи на різне ставлення до християнства, у цілому завдання було позитивно сприйнято.

Студенти пишуть у звітах про плідні зміни, набуття корисного досвіду, відчуття внутрішньої (спокій, зосередженість) та зовнішньої гармонії (з іншими людьми, світом у цілому, терплячість до інших, взаємна підтримка, взаєморозуміння, здатність бачити позитивне в інших людях), про пізнання та самопізнання, усвідомлення того, чим є любов, доброчесність. Деякі особи планують практикувати подібні справи у майбутньому та радити їх іншим.

Висновок: належить продовжувати укладати та впроваджувати подібні завдання у навчальний процес на практичних заняттях.

Література:

1. Арістотель Нікомахова етика / Перекл. з давньогрец. В. Ставнюк. Київ: «Аквілон-Плюс», 2002. 480 с.
2. Малахов В. А. Етика: Курс лекцій: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2001. 384 с.
3. Поучення і послання / Авва Доротеї. Львів: Свічадо, 2005. 200 с.

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Соціально-гуманітарний факультет

Семенюк К. С., доц., к. філос. н.

НАУКОВИЙ ЕТИКЕТ, АБО КУЛЬТУРА ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВИХ РОБІТ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Академічна культура — це не прикра опція, не забаганки викладачів, а спосіб тримати думку «в тонусі», це форма в художньому образі. Одним із її ключових елементів є вміння коректно оформлювати наукові роботи. Ця навичка часто сприймається як технічна дрібниця, але вона стосується не тільки зовнішньої форми. Йдеться про дисципліну мислення, повагу до читача і до власного тексту.

По-перше, грамотне оформлення — це норма академічної культури. Університет не лише передає знання, а й формує професійні звички, які відрізняють фахівця від любителя. Як слушно зауважував Едвард Саїд, академічність — це «певний спосіб тримати себе у світі думок» [3, с. 45]. Уміння працювати з джерелами, робити посилання, узгоджувати структуру — усе це частина такого способу.

По-друге, жодне наукове видання не займається редагуванням оформлення за автора. Редакції не правлять посилання, не переробляють списки літератури, не виставляють однакові відступи. Тому студент, який не опанував елементарні стандарти (ДСТУ, APA, Chicago тощо), прирікає себе на відмову в публікації ще до прочитання змісту: «Культура сучасного видання не вичерпується досконалістю змістової підготовки основного та дотактичних текстів (власне змістовою культурою), а й зумовлюється відпрацьованістю форми, оригінальністю його зовнішнього образу» [2, с. 30].

По-третє, оформлення — це естетика. Це спосіб показати, що автор поважає текст і не ліниться довести його до ладу. Навіть найяскравіша думка губиться в хаосі шрифтів, випадкових відступів або «танцюючої» бібліографії. Гармонійна форма допомагає читачеві

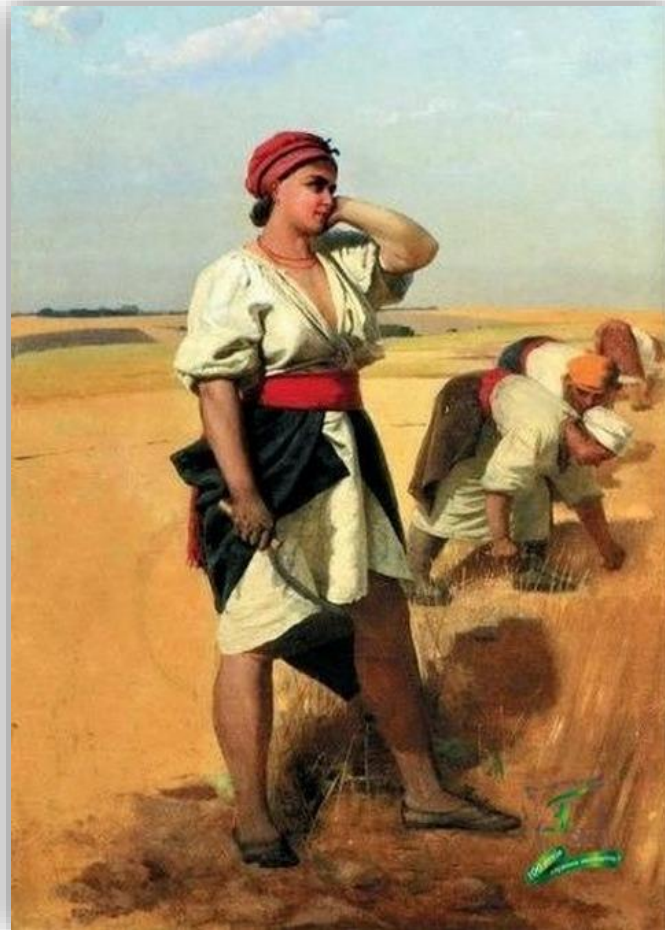
зосередитися на головному — змісті. Як наголошував Ганс-Георг Гадамер, «кожна форма несе сенс, навіть коли здається нейтральною» [1, с. 78].

Отже, вміння оформлювати наукові роботи — це не технічна дрібниця й не каприз доцента. Це частина професійної відповідальності, інструмент наукової комунікації й водночас культурний жест. Студент, який оволодів такими навичками, не просто виконує вимоги університету — він входить у спільноту, що тримається на повазі, точності та доброму смаку.

Література:

1. Гадамер Г.-Г. Истина і метод. Київ: Юніверс, 2000. 464 с.
2. Крайнікова Т. С. Культура видання: основоположні поняття, типологія видань, вимоги стандартів: навчальний посібник. Київ: Інститут журналістики, 2021. 156 с.
3. Саїд Е. Орієнталізм. Київ: Видавництво Жупанського, 2020. 535 с.

СЕКЦІЯ 2. ЕСТЕТИКА

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Факультет початкової освіти та мистецтва

Макарова Д. В.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Дротенко В. І.

ОНТОЛОГІЧНИЙ ВИМІР СУПРЕМАТИЗМУ КАЗИМИРА МАЛЕВИЧА

Актуальність дослідження. Супрематизм Казимира Малевича є одним із ключових явищ світового авангарду, що визначив формування модерністичної естетики XX століття та вплинув на розвиток архітектури, дизайну, цифрового мистецтва та філософії мистецтва. Сучасні публікації, архівні матеріали й технічні дослідження останніх десятиліть засвідчують необхідність переосмислення супрематизму не лише як художнього стилю, а як онтологічної системи, що пропонує нову модель взаємовідношення людини, світу та художнього образу. Актуальність зумовлена і відновленням українського контексту спадщини Малевича, який десятиліттями витіснявся з офіційних наративів.

Мета дослідження: проаналізувати супрематизм Малевича як цілісну онтологічну концепцію, що охоплює художній стиль, філософію, космологію та утопічні моделі світобудови; висвітлити український контекст формування митця; окреслити трансформацію супрематизму у трьох основних періодах.

1. Супрематизм як онтологічна система. Заснований у 1915 р., супрематизм позиціонує себе не як стиль, а як нова онтологія мистецтва, що проголошує верховенство «чистого відчуття» над предметністю. Геометричні форми (квадрат, коло, хрест) постають первинними структурами буття, а не зображеннями матеріального світу. Біле тло в творах стає символом нескінченного космосу, а чорний квадрат — «точкою нуля» мистецького мислення.

2. Українські культурні корені Малевича. Українська народна культура та іконопис істотно вплинули на його світогляд та візуальність мислення; сам митець відображав це в автобіографії. Малевич викладав у Київському художньому інституті, співпрацював із «Новою генерацією», створював супрематичні ескізи для українських вишиванок (с. Вербівка), формуючи основу майбутньої української художньої школи.

3. Три періоди супрематизму.

1) Чорний період (1915–1916). Виставка «0.10» (Петроград) презентує «Чорний квадрат», «Чорне коло», «Чорний хрест». Чорний квадрат інтерпретується як: *містичний символ* (іконічність), *космологічний знак* (абсолют темряви), *революційний жест* (обнулення старої естетики). Малевич відмовляється від утилітарності мистецтва, проголошуючи автономію художнього почуття. Це була відмова від традиційної картини заради нового мистецького мислення.

2) Кольоровий період (1916–1917). З'являються динамічні композиції з яскравими кольорами: «Супрематизм. 18-та конструкція», «Синій трикутник над червоним клином». Форма починає моделювати рух і взаємодію енергетичних структур.

3) Білий період (1917–1918). Серія «біле на білому» репрезентує межу безпредметності. Малевич проголошує «вихід у біле» як метафізичний прорив у сферу чистого буття. Малевич досягає межі безпредметності. Це вже не зображення, а радше онтологічний жест виходу у сферу чистого буття, про що сам художник писав як про «прорив у біле». Після 1918 р. художник переходить до архітектонів і планітів, створюючи моделі майбутніх міст, у яких супрематичні принципи втілюються в об'ємній формі. Тут супрематизм постає як **космологічна система**, що проєктує уявлення про нову форму життя і простору.

4. Сакральний та філософський вимір. Малевич трансформує традиції іконопису: образ більше не «сходить» згори, а «здобувається» творчим актом. Супрематизм синтезує православний містицизм, наукові ідеї про четвертий вимір та космологічні концепції простору-часу.

5. «Чорний квадрат» як онтологічний жест. Твір символізує відмову від зображення видимого світу і перехід до «надчуттєвого» осягнення світу форм і відчуттів. Цікаво, що технічні дослідження останніх років відкривають нові аспекти спадщини митця. Рентгенографія 2015 року виявила, що «Чорний квадрат» був написаний поверх кубофутуристичної композиції і містить приховані написи. А публікація архівів демонструє, як цікаво Малевич поєднував наукові ідеї про четвертий вимір з православною містикою та селянським космологізмом.

Висновки

1. Супрематизм Малевича є цілісною онтологічною концепцією, що виходить за межі

мистецького стилю і формує альтернативну модель світосприйняття, де першорядне значення мають чиста форма та відчуття.

2. Український культурний контекст відіграв вирішальну роль у становленні Малевича та в подальшому розвитку супрематичного мислення.

3. Три етапи супрематизму демонструють еволюцію від радикальної відмови від предметності до метафізичного мінімалізму «білого на білому» та архітектурних утопій.

4. Внесок Малевича вплинув на формування не лише авангарду, але й сучасної візуальної культури, дизайну й цифрового мистецтва, що визначає актуальність подальшого дослідження його онтологічних концептів.

5. Супрематизм Казимира Малевича, як цілісна онтологічна система, виходить за межі авангардного стилю та формує нову модель художнього і світоглядного мислення. Концепція «чистого відчуття» та відмова від предметності визначають супрематизм як філософію автономного буття форми, кольору та простору. Супрематизм Малевича є унікальним філософсько-естетичним проєктом, який зберігає актуальність у сучасних культурних практиках.

Література:

1. Вежбовська Л. Р. Новий фігуратив Казимира Малевича: присутність відсутнього. *Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство»*. 2014. № 31. С. 19–26. URL: <http://arts-series-knukim.pp.ua/article/view/158881> (дата звернення: 18.11.2025).

2. Гуменюк О. Бачити світ всім єством. URL: <https://nasze-slowo.pl/bachiti-svit-vsim-%D1%94stvom/> (дата звернення: 18.11.2025).

3. Корчевий М. Супрематизм Казимира Малевича. *Травневі студії: історія, міжнародні відносини, філософія: Збірник матеріалів III Міжнародної наукової конференції студентів та молодих вчених «Травневі студії 2021: історія, міжнародні відносини, філософія»* / за ред. Ю. Т. Темірова. Вип. 6. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. С. 377–380

4. Огаркова Т. Казимир Малевич: аматор українського села та зухвалий супрематист. *Суспільне культура*: вебсайт. URL: <https://suspilne.media/culture/209814-kazimir-malevic-amator-ukrainskogo-sela-ta-zuhvalij-suprematist/> (дата звернення: 18.11.2025).

5. Остапчук І. Чорний квадрат. *Район.in.ua*: вебсайт. URL: <https://kultura.rayon.in.ua/blogs/681618-chorniy-kvadrat> (дата звернення: 18.11.2025).

6. Супрематизм Казимира Малевича. *Мояосвіта.com.ua*: вебсайт. URL: <https://mojaosvita.com.ua/kultura-i-suspilstvo/suprematizm-kazimira-malevicha/> (дата звернення: 18.11.2025).

7. Теллер К. Арт-генії України: Казимир Малевич і його вплив на світове мистецтво. *Harper's Bazaar*: вебсайт. URL: <https://harpersbazaar.com.ua/culture/art/kazymyr-malevych-i-yoho-vplyv-na-svitove-mystetstvo/> (дата звернення: 18.11.2025).

**Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Факультет початкової освіти та мистецтва**

Мудрак В. В.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Дротенко В. І.

ХУДОЖНЬО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРІВ ОЛЕКСАНДРА РОЙТБУРДА

Олександр Ройтбурд (1961–2021) — видатний український художник, куратор і громадський діяч, чия творчість стала одним із символів постмодерного мистецтва в Україні. Народжений в Одесі, Ройтбурд пройшов шлях від underground-мистецтва 1980-х років до визнання на міжнародній арені, поєднуючи в своїх роботах елементи класичного мистецтва, біблійної символіки, абстракції та соціального протесту. Його стиль характеризується еkleктизмом, іронією та глибоким філософським переосмисленням традицій, що робить його твори унікальним явищем у сучасному українському мистецтві. У цій роботі розглядаються ключові художньо-стилістичні особливості творів Ройтбурда через призму п'яти основних тез, базуючись на аналізі його робіт кінця 1980-х – початку 2000-х років. Дослідження спрямоване на висвітлення еволюції стилю художника в контексті пострадянських трансформацій.

1. Постмодерні елементи та маніпуляція класичними сюжетами

Ключовою особливістю стилю Олександра Ройтбурда є постмодернізм, що проявляється у маніпуляції сюжетами класичного мистецтва та цитуванні шедеврів для створення нових часових вимірів. Художник часто переосмислює традиційні образи, позбавляючи їх стереотипів та обрядовості, і вводить іронічну лінію фундаментальної мудрості. Наприклад, у своїх роботах Ройтбурд торкається тем цінностей різних релігій та моральних систем, трансформуючи їх у рефлексію на геополітичні обставини. Стилiстика більшості його творів віднесена до постмодерної культури, де класичні мотиви стають основою для інтелектуальної гри. Цей підхід дозволяє художнику моделювати стани, а не просто описувати реальність, вбираючи в себе протест і зневіру на культурних перетинах. Така еkleктика робить його твори відкритими для множинних інтерпретацій, підкреслюючи перехідну зону суспільства від радянського минулого до сучасності.

2. Авторська інтерпретація біблійних образів та символіки

У творчості О. Ройтбурда кінця 1980-х років помітна авторська інтерпретація біблійних образів, де художник створює власну міфологію через зашифровані знаки та відсилки до різних стилів мистецтва. Аналізуючи роботи на кшталт «Томління Іакова та Рахілі» (1989) чи «Гімн демонам та героям» (1989), можна побачити повторювані елементи: каміння, що падає з неба, трикутники червоного та жовтого кольорів (алхімічні символи вогню та землі), обличчя з висунутими язиками. Ці мотиви поєднуються з біблійними сюжетами, такими як історія Якова, ангелів чи пророків, з елементами самоіронії та деформаціями фігур. Колорит часто монохромний або контрастний (чорне/біле), що символізує рай і пекло, а композиції поділені навпіл для підкреслення дуалізму. Такий підхід належить до трансавангарду («українська нова хвиля»), де еkleктизм і цитати з бароко чи античності слугують філософському переосмисленню канонів. Символіка каміння асоціюється з незламністю, плодючістю чи біблійними пророцтвами, додаючи творам глибини та латентної єврейської тематики.

3. Діалог з класичним мистецтвом та опозиція до нього

О. Ройтбурд активно веде діалог з класичним мистецтвом, переосмислюючи його

мотиви для створення шаруватих інтерпретацій, але водночас виступає в опозиції, руйнуючи сакральність і пасивне споглядання. У поліптиху «Інколи їм здавалося» (1991) він переробляє «Мандрівника над морем туману» Каспара Давида Фрідріха, повертаючи фігуру обличчям до глядача, нівелюючи романтичний міф. Аналогічно, цикл на основі «Дами з віялом» Тіціана переходить від колажів до великоформатних полотен з повторюваними елементами, створюючи «складки» за Дельозом. Опозиція проявляється в перформансах, як «Плоть і каміння» (1999), де художник фізично взаємодіє з античними скульптурами, долаючи часові бар'єри. Стилiстично це еволюціонує від іронічних ранніх робіт до постмодерних колажів, де повторення дозволяє реінтерпретацію, а біблійні мотиви заповнюють духовний вакуум пострадянського суспільства. Такий підхід сприяє комерційному успіху, вбудовуючи твори в традиційні наративи з соціальним коментарем.

4. Абстракція як форма протесту та естетика опору

Абстракція в творах О. Ройтбурда виходить за межі естетики, перетворюючись на форму протесту проти системи, забуття та культурної вторинності. Його абстрактний період характеризується відмовою від наративу на користь чистих форм енергії, кольору та ритму, де полотна стають «шумовими хвилями» — надмірними, розмитими, з потужною внутрішньою напругою. Стилiстичні особливості включають деконструкцію форми (розчинення образів у хаосі мазків), емоційну палітру (сірі, каламутні тони, кроваво-червоні), жестуальний мазок (широкі, агресивні рухи), контраст і ритм (різкі зміни кольору та текстури), багат шаровість (насичення шарів фарби). Ці елементи передають етику протесту, впливаючи на молодих художників через естетику опору, провокацію та загострену рефлексію. Твори О. Ройтбурда деконструють шаблони ідентичності, повертаючи глядачеві сиру емоцію, і стають політичними актами. Абстракція формує нову традицію в українській візуальній культурі, відкидаючи компроміси.

5. Експресивні текстури, колажі та візуальні цитати

Стиль О. Ройтбурда відзначається експресивними текстурами, колажами та візуальними цитатами з класичного мистецтва, що зливаються з сучасними елементами. Працюючи переважно олією на полотні, художник інкорпорує колажі, створюючи шаруваті композиції, де музейні фігури поміщені в темряву з тонкими чуттєвими відтінками під світлом свічки, набуваючи людяності. Серії, як картини скульптур чи жіночі напівфігури, відрізняються на перший погляд, але об'єднані іронією та стилізованою мальовничістю. Автопортрети поєднують ренесанс, метафізику та впливи Фалька чи Модільяні, з фаумськими елементами на золоті. Такий підхід робить твори самосвідомо мальовничими, з фокусом на повторенні та реконфігурації, де класичні цитати слугують для фузії з сучасністю. Це підкреслює еволюцію від *suprematist* копій до інсталяцій, де 2D перетворюється на 3D.

Висновки. Художньо-стилiстичні особливості творів Олександра Ройтбурда відображають синтез постмодернізму, символіки, діалогу з класикою, абстракції протесту та експресивних технік, роблячи його спадщину ключовою для розуміння сучасного українського мистецтва. Його роботи не лише моделюють стани суспільства, але й провокують на рефлексію, поєднуючи іронію з глибоким філософським змістом. Подальші дослідження можуть зосередитися на впливі О. Ройтбурда на молоде покоління художників.

Література:

1. 5 книг про мистецтво, на які не шкода грошей. *Видавництво Старого Лева*: вебсайт.

2016. URL: <https://starylev.com.ua/news/5-knyg-pro-mystectvo-na-yaki-ne-shkoda-groshey> (дата звернення 18.11.2025).

2. Два пришествия Ройтбурда: «Рой» в OFAM. *LB.ua*: вебсайт. 2022. URL: https://lb.ua/culture/2022/01/10/502396_dva_prishestya_roytburda_roy_ofam.html (дата звернення 18.11.2025).

3. Олександр Ройтбурд. Хроніки чумного року. *Львівська національна галерея мистецтв імені Б. Г. Возницького*: вебсайт. 2020.

URL: <https://lvivgallery.org.ua/exhibitions/oleksandr-roytburd-hroniky-chumnogo-roku> (дата звернення 18.11.2025).

4. Ройтбурд як голос протесту: абстракція у фокусі мистецтва. *ODART*: вебсайт. URL: <https://odart.od.ua/goles-protestu/> (дата звернення 18.11.2025).

5. Салатюк Л. Творчість Олександра Ройтбурда кінця 1980-х рр.: авторська інтерпретація біблійних образів. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2023. № 50. С. 68–73.

6. Collectible Ukrainian Artist — Alexander Roitburd. *Ukrainian Vintage Co*: вебсайт. URL: <https://ukrainianvintage.com/en-ca/products/collectible-ukrainian-artist-alexander-roitburd-contemporary-art-photos-prices-on-request> (дата звернення 18.11.2025).

7. Exercises in Being Loose. *Shcherbenko Art Centre*: вебсайт. URL: <https://www.shcherbenkoartcentre.com/en/project/oleksandr-roitburd/exercises-in-being-loose/> (дата звернення 18.11.2025).

Київський національний університет будівництва і архітектури
Архітектурний факультет

Громенко А. М.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Покотило К. М.

СПОРТИВНИЙ КОМПЛЕКС ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ:
ГАРМОНІЯ ФУНКЦІЇ ТА ЕСТЕТИКИ

Сучасні спортивні комплекси стають невід'ємною частиною міського середовища, набуваючи статусу важливих культурних, соціальних та архітектурних об'єктів. На тлі глобальних урбанізаційних процесів вони перестають бути лише місцями для занять спортом — натомість трансформуються у центри громадської активності, комунікації та рекреації. [1, с. 24–27]. Спортивні споруди формують новий тип соціального простору, де люди різного віку й соціального статусу взаємодіють, займаються фізичною активністю та долучаються до культурного життя міста [7]. Актуальність розвитку спортивних комплексів визначається кількома чинниками: зростанням уваги до здорового способу життя; потребою міст у нових громадських просторах; розвитком інклюзивної інфраструктури; підвищенням стандартів доступності та енергоефективності [3]. Таким чином, спортивні комплекси в урбаністичному середовищі стають складним феноменом, що поєднує утилітарну функцію, естетичний вплив і культурний зміст [6].

Гуманістична та естетична функція архітектури спорту: архітектура спортивних комплексів сьогодні орієнтована на потреби людини: фізичні, емоційні й соціальні. Гуманістичний аспект проявляється через доступність спорту для всіх, незалежно від віку чи фізичних можливостей [5]. Важливу роль відіграє інклюзивність — створення комфортних

умов для людей з інвалідністю, дітей, літніх людей. Принцип «архітектура для всіх» формує відкриту соціальну атмосферу [4, с. 47–48].

Естетична функція спортивної архітектури полягає у створенні виразного образу, що відображає динаміку руху та енергію спорту. Сучасні спорткомплекси відзначаються легкістю конструкцій, широким використанням скла, природного світла, великими прольотами й технологічними матеріалами [2, с. 12–13]. Архітектура стає своєрідною «мовою руху», де пластика фасадів і внутрішніх просторів символізує швидкість, силу та гармонію тіла [4, с. 154]. Багато сучасних спортивних споруд проєктуються як «психологічно комфортні простори», що сприяють настрою, мотивації та відчуттю безпеки. Важливим елементом є взаємодія з природою — панорамні вікна, природна вентиляція, ландшафтне оточення, використання натуральних матеріалів [7]. Така естетика спрямована на створення гармонійного середовища, де архітектура підтримує внутрішню рівновагу людини [5].

Приклади реалізованих спортивних споруд, що поєднують технологічність і художній образ — Sport Centre in Saint-Cloud (Франція): комплекс вирізняється інтеграцією з природним ландшафтом і стриманою архітектурною мовою. Простота геометрії та прозорість фасадів створюють гармонійний діалог між будівлею та довкіллям. Усередині — гнучкі трансформовані простори, що легко адаптуються під різні види спорту [6].

Corper Vox Arena, Лондон (Велика Британія): споруда, збудована до Олімпійських ігор 2012 року, є прикладом екологічно орієнтованої архітектури. Використання перероблених матеріалів, природної вентиляції, адаптивних інженерних систем поєднується із сильним візуальним образом фасаду у вигляді ритмічних металевих панелей. Це демонструє, що спорткомплекс може бути одночасно технологічним і художньо виразним [7].

Sportcampus Zuiderpark, Гаага (Нідерланди): багатофункціональний центр об'єднує спортивні зали, навчальні простори, медичні кімнати та громадські зони. Архітектура наголошує на відкритості та прозорості — як буквально (через скляні фасади), так і концептуально (через інтеграцію громади у функціонування центру) [6].

Aquatics Centre, Лондон (арх. Захи Хадід): приклад спортивної споруди, де форма безпосередньо відображає сутність функції. Хвилеподібний дах символізує рух води, створюючи динамічний образ. Внутрішній простір вирізняється ефектом «плинності», що підтримує емоційну взаємодію людини з архітектурою [7].

Ідея гармонії тіла, руху й архітектурної форми: архітектура спортивних споруд тісно пов'язана з феноменологією простору — концепцією, що досліджує, як людина сприймає простір через рух, відчуття й тілесний досвід [2, с. 18–19].

Спорт як діяльність передбачає активність, динаміку, зміну положення у просторі; тому спортивні комплекси створюються з урахуванням безперервної взаємодії людини з архітектурними формами. Великі зали, високі стелі, відкриті трибуни, світлі атріуми — все це формує особливий просторовий ритм, що резонує з тілесною активністю користувачів. Прозорість і легкість конструкцій створюють відчуття свободи, а динамічні фасади й внутрішні об'єми відображають саму природу руху [4, с. 8–9].

Гармонія архітектури та тіла проявляється також у тому, як простір впливає на людину психологічно: мотивує до активності, сприяє концентрації або, навпаки, розслабленню після тренування. Таким чином спортивні комплекси стають не просто функціональними будівлями, а місцями, де архітектура формує нову якість життєвого досвіду.

Сучасні спортивні комплекси — це багатогранні культурні утворення, які поєднують функціональність, соціальність та художню цінність [1, с. 24]. Їх значення виходить далеко за межі спорту: вони формують громадські простори, підтримують соціальну інтеграцію, сприяють зміцненню здоров'я населення та стають архітектурними символами сучасних міст [3].

Гармонія функції та естетики у спортивній архітектурі проявляється в узгодженні потреб людини, технологічних рішень і художньої виразності [5]. Спорткомплекси демонструють, що архітектура здатна не лише забезпечити комфорт, а й надихати, формувати емоційний досвід і сприяти появі нових практик взаємодії у міському просторі [4, с. 87].

Таким чином спортивні споруди мають потужний потенціал для розвитку міст і суспільства, виступають просторами для формування спільнот, гармонійних взаємин між тілом, рухом та архітектурною формою, а також носіями естетичних та культурних цінностей сучасної епохи [2, с. 29].

Література:

1. Бабаєв В. М., Доронін В. О. Архітектура громадських будівель і споруд. Київ: КНУБА, 2018. 240 с.
2. Зінченко Ю. І. Феноменологія простору в сучасній архітектурній теорії. *Вісник ХДАМ*. 2017. № 4. С. 30–37.
3. Міністерство молоді та спорту України — Пошук нормативно-правових актів. *Міністерство молоді та спорту України*: вебсайт. URL: <https://mms.gov.ua/npasearch> (дата звернення 18.11.2025).
4. Микитенко В. П. Сучасні тенденції в архітектурі спортивних споруд. Київ: Ліра-К, 2020. 176 с.
5. Architecture and design features and interviews. CLADglobal.com — Major Event Legacies. *CLADglobal.com*: вебсайт URL: https://www.cladglobal.com/architecture_design_features?codeid=29532 (дата звернення 18.11.2025).
6. Castro F. Sportcampus Zuiderpark / FaulknerBrowns Architects. *ArchDaily*: вебсайт. URL: <https://www.archdaily.com/891470/sportcampus-zuiderpark-faulknerbrowns-architects> (дата звернення 18.11.2025).
7. Jett M. London Aquatics Centre for 2012 Summer Olympics / Zaha Hadid Architects. *ArchDaily*: вебсайт. URL: <https://www.archdaily.com/161116/london-aquatics-centre-for-2012-summer-olympics-zaha-hadid-architects> (дата звернення 18.11.2025).

Київський національний університет будівництва і архітектури
Архітектурний факультет

Лига Є. Л.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Покотило К. М.

«ТЕРАПЕВТИЧНИЙ ЛАНДШАФТ»: РОЛЬ ПАРКОВИХ ПРОСТОРІВ У ВІДНОВЛЕННІ ПСИХОЛОГІЧНОГО РЕСУРСУ ТА ЗНИЖЕННІ СТРЕСУ

Сучасне українське суспільство існує в умовах перманентного психологічного навантаження. Урбанізація, цифрове перевантаження та гострі соціально-політичні кризи призводять до виснаження когнітивних ресурсів, зростання рівня тривожності та хронічного стресу. У цьому контексті міські парки та зелені зони перестають бути лише елементом благоустрою чи «легенями міста»; вони стають критичною інфраструктурою для підтримки

ментального здоров'я нації.

Актуальність даного дослідження полягає в необхідності переосмислення ролі паркових просторів. Метою роботи є аналіз концепції «терапевтичного ландшафту» та його здатності відновлювати психологічний ресурс людини, з особливим акцентом на етико-естетичному вимірі цього процесу. Адже турбота про створення середовищ, що зцілюють, є не лише прагматичним завданням охорони здоров'я, але й маркером гуманістичної спрямованості вітчизняної культури та містобудівної традиції.

Термін «терапевтичний ландшафт» описує фізичне середовище, яке асоціюється його користувачами із зціленням та покращенням самопочуття. Більш вузьким поняттям є «лікувальний сад», який визначається як «середовище з переважанням рослин, спеціально створене для полегшення взаємодії з лікувальними елементами природи» [2, с. 138]. Ця взаємодія може бути як активною (*садівництво, прогулянки*), так і пасивною (*споглядання*).

Наукове обґрунтування терапевтичного впливу природи спирається на дві фундаментальні теорії.

Перша — Теорія відновлення уваги (*Attention Restoration Theory, ART*), розроблена Каплан Р. та Каплан С. [4]. Вони розрізняють два типи уваги: спрямовану, яка потрібна для роботи, навчання, водіння авто в міському трафіку і швидко виснажується, та мимовільну. Міське середовище з його шумом, рекламою та натовпами постійно бомбардує нашу спрямовану увагу, спричиняючи когнітивну втому (*синдром «вигорання»*).

Природні ландшафти, натомість, пропонують «м'яку зачарованість» — споглядання хмар, шелесту листя, руху води. Ці стимули захоплюють нашу увагу мимовільно, без зусиль. Це дозволяє центрам спрямованої уваги у мозку «перезавантажитись» і відновити ресурс. Каплани виділяють чотири компоненти відновлювального середовища: відчуття перебування «подалі» від рутини, «м'яка зачарованість», відчуття масштабу (*парк має бути достатньо великим, щоб у ньому можна було «загубитися»*) та сумісність (*середовище має відповідати намірам людини*).

Друга — Теорія зниження стресу (*Stress Reduction Theory, SRT*), запропонована Ульріх Р. [5]. Ця теорія фокусується не на когнітивному, а на афективному та фізіологічному рівні. Ульріх довів, що навіть короточасний візуальний контакт з природними елементами (*наприклад, вид на дерева з лікарняного вікна*) запускає швидку, неусвідомлену позитивну реакцію. Протягом кількох хвилин у людини знижується артеріальний тиск, нормалізується серцевий ритм та падає рівень гормонів стресу (*кортизолу*). Урбаністичні пейзажі, навпаки, часто викликають реакцію напруження.

Естетичний вимір. У контексті терапевтичних ландшафтів естетика перестає бути суб'єктивною категорією «краси» і стає функціональним інструментом терапії. Естетичне сприйняття міського ландшафту безпосередньо «впливає на емоції людей, сприяючи їхньому психологічному благополуччю» [1]. Саме гармонійне поєднання природних та штучних елементів, краса композиції, різноманіття текстур та кольорів є тим механізмом, що запускає «м'яку зачарованість» (*ART*) та позитивну афективну реакцію (*SRT*). Хаотичний, занедбаний або монотонний «технічний» ландшафт не має такої терапевтичної сили. Таким чином, естетична традиція у парковому мистецтві — це традиція створення середовищ, що відновлюють.

Етичний вимір. Якщо парки є доведеним інструментом підтримки психологічного здоров'я, то доступ до них стає питанням етики та соціальної справедливості. Міністерство

охорони здоров'я України наголошує, що місто повинно «сприяти взаємодії та діяльності людей, бути безбар'єрним і зеленим» [3]. Неможливість безпечно дістатися до зеленої зони, погане освітлення, відсутність інклюзивності — все це є проявом «поганого дизайну», який створює бар'єри та посилює соціальну ізоляцію. У вітчизняній культурній традиції, що тяжіє до гуманізму, етичним обов'язком архітекторів, урбаністів та міської влади є проектування таких громадських просторів, які б не виключали, а зцілювали та об'єднували, надаючи кожному мешканцю можливість відновити свій психологічний ресурс.

Висновки: Паркові простори у сучасному українському місті виконують життєво важливу терапевтичну функцію. Вони є не розкішшю, а необхідною умовою психологічної стійкості суспільства. Ґрунтуючись на Теорії відновлення уваги (Каплан Р. та Каплан С.) та Теорії зниження стресу (Ульріх Р), ми бачимо, що механізм цього відновлення нерозривно пов'язаний з естетикою природного ландшафту.

Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі сьогодні повинна знаходити своє вираження не лише у збереженні пам'яток, але й у створенні нових, якісних, доступних та естетично довершених терапевтичних ландшафтів. Це пряма інвестиція у ментальне здоров'я та психологічний капітал нації.

Література:

1. Кучменко Е. М. Лікувальні сади як засіб відновлення здоров'я людини. Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери: зб. матеріалів конф. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. С. 137–139.
2. Особливості, структура і функції урбанізованих ландшафтів: лекційні матеріали / Житомирська політехніка. 2023. URL: <https://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php/391567/> (дата звернення: 11.11.2025).
3. Як міський простір впливає на психічне здоров'я / Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://moz.gov.ua/article/health/jak-miskij-prostir-vplivae-na-psihichne-zdorovja> (дата звернення: 11.11.2025).
4. Kaplan R., Kaplan S. The Experience of Nature: A Psychological Perspective. New York: Cambridge University Press, 1989. 340 p.
5. Ulrich R. S. Aesthetic and affective response to natural environment. *Behavior and the Natural Environment*. Boston: Springer, 1983. P. 85–125.

**Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Факультет суспільно-гуманітарних наук та права**

Неметула Р. Р.

Науковий керівник: доц., к. філол. н. Сіроштан Т. В.

ЕСТЕТИЧНІ ОЗНАКИ ЕТНОГРАФІЧНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сучасні українські мовознавці все частіше звертають увагу на проблеми етнографії мовлення, тобто «напрямку дискурс-аналізу, який вивчає вплив культурних і соціальних чинників на процеси мовленнєвого спілкування» [4, с. 147]. Це пов'язано з тим, що спілкування розглядають як систему культури. Кожний комунікативний акт зумовлюється відповідними зразками соціальних дій з урахуванням екстралінгвальних чинників під час ведення розмови. У межах таких досліджень «методика аналізу спрямована на обґрунтування вибору мовцями

мовних і немовних засобів спілкування з урахуванням наявних в адресата попередніх знань й очікувань, а також на пояснення можливих порушень зміни комунікативних ролей, переходу від одного ходу до іншого» тощо [4, с. 148].

Вивчення етнографічної лексики спирається на дослідження діалектного матеріалу, якому присвятили численні праці українські науковці: Г. Аркушин, Я. Закревська, П. Лисенко, К. Матейко, М. Никончук, М. Онишкевич, Д. Ужченко та В. Ужченко, І. Франко, Н. Хобзей, В. Чабаненко, Г. Шило та багато інших. У словниках діалектної лексики різних регіонів України особливе місце посідають етнографізми, тобто «різновид лексичного діалектизму, назва предмета, поняття, характерного для побуту, господарювання представників певної етнічної групи чи культурно-етнографічного регіону» [1, с. 178]. Як зазначають дослідники, «у мові художніх творів етнографізми можуть бути не лише засобом номінації відповідних реалій, а й мовленнєвої характеристики персонажів, відтворення локального колориту» [1, с. 178]. На нашу думку, етнографізми також виконують певну естетичну функцію, адже «йдеться про красу мови, про задоволення естетичних смаків суспільства» [2, с. 778]. Актуальність вивчення особливостей закарпатського діалекту, у тому числі естетичних ознак етнографізмів, у зв'язку з вимушеним переселенням багатьох українців у цей регіон, що зумовлено реаліями воєнного сьогодення, не викликає сумнівів.

Метою нашого дослідження є визначити естетичні ознаки етнографізмів, зафіксовані у «Словнику закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району» І. Сабадоша.

До етнографічної лексики, яка трапляється в аналізованому словнику, у першу чергу, на наш погляд, варто віднести численні топоніми й мікротопоніми, що позначають особливості навколишньої місцевості цього села, наприклад: *Байлова* «потік, який тече через села Драгово, Крайниково Хустського району, упадає в с. Сокирницю в Помийницю як її ліва притока, а Помийниця є правою притокою Тиси» [3, с. 19]; *Вішалниця* «мікротопонім на позначення місця біля залізниці, де стояла хата-пустка» [с. 39]; *Габош* «мікротопонім, який називає місцевість на околиці Сокирниці з боку села Бороняво» [с. 43]; *Гагові* «поле на околиці села Сокирниця, в напрямку до сусіднього села Бороняво» [с. 43]; *Галаш* «мікротопонім (поле на краю села)» [с. 44]; *Горби* «мікротопонім, що називає пагорбкувате поле між селами Сокирниця і Крайниково» [с. 51]; *Зайда* «мікротопонім (місце на околиці села)» [с. 97]; *Кошары* «мікротопонім, що позначає поле біля Тиси на околиці Сокирниці» [с. 152]; *Крайникуська* «толока між селами Крайниково та Сокирниця» [с. 153]; *Кривуля* «мікротопонім (місцевість, що прилягає до крутого повороту шосейної дороги в кінці села Сокирниця з боку села Бороняво)» [с. 153]; *Межитисе* «мікротопонім, що називає поле біля Тиси» [с. 170]; *Помийниця* «потік, утворений злиттям двох поточків біля с. Олександрівки Хустського району, протікає через с. Новобарово Тячівського району, біля с. Крайниково і через с. Сокирницю Хустського району, права притока Тиси» [с. 254]; *П'яц* «мікротопонім (називає місце в центрі села, де сходиться народ переважно в свято)» [с. 304]; *Ростока* «рукав Тиси в околиці села Сокирниця» [с. 323]; *Солотвина* «мікротопонім (частина села Сокирниця)» [с. 337]; *Стрымба* «мікротопонім, який називає на північній околиці села круту гору» [с. 344] тощо. Як бачимо, більшість топонімічних назв є українськими за походженням та відображають особливості її словотворення. У них зафіксовані назви реалій навколишнього світу, які є звичними та естетично довершеними для українців.

Серед етнографізмів на позначення обрядових предметів і понять переважають запозичення (переважно з угорської мови), як-от: *бетлеген* «самодіяльний пересувний театр, що

ставить на Різдво п'єсу, пов'язану з народженням Христа, вертеп» [с. 23], а також *бетлегеньош* «учасник різдвяного вертепу» [с. 23]; *карачун* «кругла ритуальна хлібина, яку пекли на старий Новий рік» [с. 139]; *крижма* «біла матерія, яку дарують хрещені батьки новонародженій дитині» [с. 154]; *оголошкы* «оголошення в церкві про пари, які планують вступити до шлюбу» [с. 213]; *пастырь* «учасник різдвяного вертепу» [с. 218]; *піроскуби* «вечірниць, на яких скубуть пір'я» [с. 231] та ін.

Етнографізми спостерігаються в межах тематичної групи найменувань одягу та його елементів, наприклад: *бунда* «короткий кожушок-безрукавка» [с. 32]; *вуйош* «верхній одяг із сукна у вигляді напівпальта» [с. 42]; *дуфлованка* «хустка із тонкої вовняної тканини, що має однаковий візерунок на всіх чотирьох кутах (у неї обидві сторони лицеві)» [с. 81]; *капчуры* «грубі вовняні шкарпетки домашньої роботи» [с. 139]; *нараквиці* «в'язані вовняні нарукавники (манжети) з різнокольорових ниток, що носили парубки під сорочкою з широкими рукавами» [с. 194]; *петек* «довгий верхній косматий одяг з овечої вовни» [с. 228]; *шлик* «зимова шапка із сукна» [с. 422] тощо.

Назви страв також представлені окремими словами, що можна віднести до етнографічної лексики, наприклад: *загыняник* «пиріг з розкачаного тіста, згорнутого в трубку кількома шарами, між якими міститься начинка» [с. 92]; *пуцлики* «страва з пальцеподібних шматків прісного тіста, замішаного з пшеничної муки і картопляного пюре» [с. 303]; *ранташ* «засмажка з муки, приправа, яка додається до страви для поліпшення її смаку, запаху» [с. 305]; *росолянка* «рідка страва з квашеної капусти або капустяного розсолу з додаванням муки» [с. 323] та ін.

Окремі назви предметів домашнього вжитку також, за нашими спостереженнями, належать до етнографічної лексики, наприклад: *вилах* «біле покривало на ліжку, переважно домоткане, вишиване, з мереживом» [с. 37]; *креденц* «шкаф для посуду, кухонний буфет» [с. 153].

Отже, колоритна лексика закарпатського діалекту містить чимало етнографізмів (мікротопоніми, обрядові назви, найменування одягу й страв тощо), серед яких спостерігається чимало запозичень з інших мов, але значна їх частина побудована за законами української мови, відображає її красу й милозвучність, робить мовлення її носіїв естетично довершеним.

Література:

1. Гриценко П. Ю. Етнографізм. *Українська мова: Енциклопедія*. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 178.
2. Карпенко Ю. О. Функції мови. *Українська мова: Енциклопедія*. Киві: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 777–778.
3. Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород: Ліра, 2008. 480 с.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

Національний транспортний університет

Факультет економіки та права

**Доброносова Ю. Д., доц., к. філос. н.,
кафедра філософії та педагогіки**

ЕКЗИСТЕНЦІЙНЕ В ЕСТЕТИЧНОМУ:

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНЕ ФІЛОСОФУВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ

В українській літературі з ХХ століття присутня традиція неакадемічного філософування у формі поезії, близька до європейської екзистенціальної філософії, а в умовах російсько-української війни виразною є роль української поезії в осмисленні екзистенціалів людського існування. Актуальність філософського аналізу поетичних текстів, написаних українськими авторами після 24 лютого 2022 року, пов'язана з усвідомленням не лише його естетичного, але й філософсько-антропологічного потенціалу, та потребою в активізації діалогу між філософією та художньою літературою, без якого годі уявити пошук засад екзистенційної стійкості українців перед викликами воєнного часу. Метою нашого розгляду є виявлення специфіки прояву традиції екзистенціального філософування у створених після 22 лютого 2022 року віршах Маріанни Кіяновської, Ярини Черногуз та її Ківи. Сьогодні поезія посідає особливе місце в українському мистецтві, адже дозволяє презентувати екзистенційні переживання в естетичному, причому часто йдеться про перехід від художніх образів до образів-концептів, необхідних для виходу на філософські узагальнення. На міжнародному рівні поетичні тексти і виступи поетів нерідко стають прикладами свідчення про війну, що робить поезію важливою складовою культурної дипломатії воєнного часу. Попри активні бойові дії в Україні з 2022 опубліковано кілька десятків поетичних збірок. Помітними подіями в мистецькому житті країни стали нові поетичні книжки Маріанни Кіяновської [4], Катерини Калитко [2] і загиблої влітку 2023 року письменниці, волонтерки і документалістки Вікторії Амеліної [1]. Письменниця і військова Ярина Черногуз 2024 році отримала за збірку «[dasein: оборона присутності]» [5] Національну премію України імені Тараса Шевченка та Премію «Women in Arts». Книжка поетки і волонтерки Галини Крук українською і в перекладах англійською Юлії Ільчук і Амелії М. Глейзер «A Crash Course in Molotov Cocktails» [7] 2023 року здобула «Sundara Ramaswamy Prize» і 2024 потрапила до короткого списку канадської премії «Griffin Poetry Prize». Маріанна Кіяновська у 2022 році була відзначена Міжнародною літературною премією імені Збігнева Герберта, а у 2024 році отримала почесну відзнаку літературної премії Jehuda-Amichai-Literaturpreis. У 2025 році Ія Ківа здобула премію «За сміливість» від румунсько-молдовського видання Revista Timpul din România, ediția din Republica Moldova та нагороду Фонду Петра і Лесі Ковалевих при Союзі українок Америки (англ. Ukrainian National Women's League of America, UNWLA), а поетка і ветеранка Олена Герасим'юк взяла участь у Світовому чемпіонаті з поетичного слему у мексиканському місті Сьюдад-Хуарес.

Філософський аналіз поетичних творів, написаних українськими письменниками після 24 лютого 2022 року, засвідчує присутність в них продовження традиції екзистенціального філософування в українській поезії, зосередженого на осмисленні екзистенціалів, просторових і темпоральних екзистенційних переживань, комунікативних спрямувань людини та усвідомлення скінченності людського життя, що впливає на творення його смислів. У віршах Маріанни Кіяновської, Ярини Черногуз, її Ківи, Галини Крук, Олени Герасим'юк, Катерини Калитко, Ірини Цілик ця традиція в українській літературі оновлюється завдяки виведенню на перший план

жіночого досвіду. У 2020-х рр. у згаданих авторок продовження отримує лінія неакадемічного філософування в поезії, яка в ХХ столітті в українській літературі була представлена у творчості письменниці-філософині Лариси Косач-Квітки (Лесі Українки, 1871–1913) та письменника, перекладача і дисидента Василя Стуса (1938–1985). Виразним є зв'язок філософських спрямувань Маріанни Кіяновської, Ії Ківи та Ярини Черногуз із проблематикою самотності і комунікації у модерністських творах Лесі Українки та презентацією людського існування в душі екзистенціальної аналітики, базованої на розумінні значення в житті людини усвідомлення її смертності, у віршах Василя Стуса. Осереддям екзистенційної проблематики у написаних після 22 лютого творах трьох згаданих поеток є конфлікт між життям і смертю як двома онтологічними сферами, що конкурують, причому нерідко йдеться про граничні переживання деформацій переживання простору і досвіду темпоральності та опис посттравматичних переживань. Показові у цьому плані презентація екзистенційного досвіду у першій частині «Вірші поки що вцілілих» збірки «Нічийний шафран» Ярини Черногуз [6] та досвід деформацій тілесних переживань під впливом споглядання руйнації українських міст і ландшафтів у нових віршах Маріанни Кіяновської [4]. Обидві поетки осмислюють специфіку деформацій споглядання часу і простору та пов'язують її з втратою людиною здатності подвійного споглядання себе і світу та проєктування майбутнього. Яскравими прикладами є вірші «війна сталася як ніколи бо війна це коли ніколи», «спокушає бо кушає кожного з нас» і «годинник реагує на світло ніби зіниця» Маріанни Кіяновської та «[безмісциність]», «[серед тригерів]» і «[коротка зупинка]» Ярини Черногуз, кожен із яких міг би стати предметом окремого філософського дослідження. У віршах зі збірки «Сміх згаслої ватри» [3] Ії Ківи, поетки родом із Донецька, котра у 2022 році вдруге стала переселенкою, посттравматичний досвід вцілілої підсилюється в досвіді людини, малу батьківщину якої окупувала російська армія. Просторові та темпоральні екзистенціали вона осмислює в єдності, наприклад, у віршах «бачу свій дім хіба в репортажах з обстрілів», «раз полишивши дім — не зупинитись в дорозі», «щоб згадати дитинство», «пам'ятаю як у дитинстві», а у віршах «на безіменних могилах наших життів» і «мертві діти стоять за нашими спинами» зосереджується на переживанні антивітальності воєнного часу, втраті здатності людей проєктувати майбутнє та доланні цього у переживанні інтерсуб'єктивної активної надії.

Спільним для екзистенціально-філософської за суттю поезії Маріанни Кіяновської, Ярини Черногуз та Ії Ківи є пошук комунікативної єдності у Ми-зв'язку, на який нерідко вказує образ-концепт світла та образи темпоральних екзистенціалів. Водночас помітні відмінності між способами презентації екзистенційного в естетичному у кожної з поеток. Філософський дискурс у більшості нових віршів Маріанни Кіяновської, як і в попередніх її збірках, вкорінений у християнську традицію та має смислові зв'язки з філософією Габріеля Марселя.

У поезії Ярини Черногуз помітна туга за недосяжним трансцендентним, прагнення віднайти нових-старих богів (вірші «[культ Місяця]», «[бог порожнечі]», «[та жінка]») та усвідомлення неможливості ще не вигаданої людьми релігії, яка б могла позбавити прощання болю. Поетка часто фіксує парадокси присутності в теперішньому минулого і майбутнього (вірші «[гра у трансгуманність]», «[людяність]», «[пісня пам'яті]», «[земля прощань]») та описує майже постапокаліптичне існування (вірші «[пісок]», «[пустельна мантра]»). Натомість Ія Ківа рідко мовить про пошук трансцендентного, але окреслює можливість горизонту майбутнього за допомогою образу світла, показуючи в такий спосіб зв'язок між світлом (екзистенцією) і сонцем (буттям), що протистоїть антивітальності воєнного часу та повертає особі здатність

подвійного споглядання себе і світу. Особливості мають й описи поетками граничного екзистенційного досвіду, проаналізувати який може допомогти методологія феноменологічної психології та психотерапії. Наприклад, Маріанна Кіяновська пропонує образ поета-медіума, спроможного говорити від імені численних жертв війни і спроможного свідчити про різноманітні граничні ситуації, якими сповнено повсякдення війни (вірш «як було коли не було війни»). Ярина Чорногуз фіксує граничний екзистенційний досвід, але ніколи детально не описує суті граничних ситуацій, а представляє переважно відгуки-відповіді свідомості на них, і часто це передбачає вихід у посттравматичне зростання (вірші «[самота]», «[пустельна мантра]», («[коротка зупинка]»). Осереддям граничного досвіду у віршах Ії Ківи стають переживання, зумовлені деформаціями зв'язку між минулим, теперішнім і майбутнім та пов'язані з втратою доступу до особистих спогадів про окуповані російською армією міста Донеччини (вірші «раз полишивши дім — не зупинитись в дорозі», «вісім років казати: в мене вдома війна», «бачу свій дім хіба в репортажі з обстрілів»).

Таким чином присутність в сучасній українській поезії осмислення екзистенціалів людського існування засвідчує, що в умовах російсько-української війни на нинішньому її етапі презентація екзистенційних переживань в естетичному є осереддям філософування у поетичній формі. У нових віршах Маріанни Кіяновської, Ярини Чорногуз традиція такого філософування увиразнюється під час пізнання просторових і темпоральних переживань, комунікативних спрямувань людського життя та в описі посттравматичного досвіду. Темпоральні аспекти граничного досвіду у віршах всіх трьох авторок можуть стати предметом наших майбутніх досліджень.

Література:

1. Амеліна В. Свідчення. Львів: Видавництво Старого Лева, 2024. 80 с.
2. Калитко К. Відкритий перелом голосу. Харків: Vivat, 2024. 128 с.
3. Ківа І. Сміх згаслої ватри. Київ: Дух і Літера, 2023. 120 с.
4. Кіяновська М. Блискавка зустрічає воду і вітер. Київ: Дух і Літера, 2023. 208 с.
5. Чорногуз Я. [dasein: оборона присутності]. Київ: Віхола, 2023. 112 с.
6. Чорногуз Я. Нічийний шафран. Чернівці: Меридіан Черновіц, 2025. 96 с.
7. Kruk H. A Crash Course in Molotov Cocktails. Poems translated from Ukrainian by Amelia M. Glaser & Yuliya Ilchuk. Medford, MA.: Arrowsmith Press, 2023. 180 p.

**Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет технологій та дизайну**

Гладка В. Ю.

Науковий керівник: к. філос. н. Семенюк К. С.

СМІЛИВІСТЬ БУТИ: ЧЕСНІСТЬ ПЕРЕД СОБОЮ У ТВОРЧОСТІ

Сучасне суспільство часто нав'язує стандарти і шаблони у мистецтві та творчості. Це створює ризик формалізації творчого процесу, коли митець починає працювати заради зовнішнього визнання, а не для самовираження. У такому контексті чесність перед собою стає ключовим принципом, що дозволяє зберегти автентичність та внутрішню цілісність особистості [4, с. 45]. Тема «Сміливість бути» є актуальною для студентів творчих спеціальностей, оскільки вона формує розуміння, що будь-який автентичний творчий продукт

неможливий без внутрішньої щирості митця.

Чесність перед собою у творчості — це здатність митця відображати власні думки, емоції та світосприйняття у художньому продукті без компромісу з суспільними очікуваннями. Вона включає когнітивні, емоційні та етичні аспекти, забезпечуючи автентичність і цілісність творчого висловлювання [3, с. 56–57].

Сміливість бути — це внутрішня позиція митця, що дозволяє йому відкрито висловлювати власне бачення світу, навіть якщо воно суперечить соціальним нормам. Вона проявляється через готовність експериментувати з формою і змістом, визнавати власні помилки, долати внутрішні страхи та сумніви. Наприклад, поет і прозаїк Сергій Жадан у своїй творчості показує, що щирість і сміливість висловлювати власні переживання створює глибокий емоційний резонанс у читача [2, с. 83–84].

Марія Примаченко у своїх живописних роботах демонструє, що чесність перед собою у візуальному мистецтві проявляється у відображенні унікального світобачення, не підкоряючись зовнішнім канонам. Її творчість є прикладом того, як внутрішня чесність формує автентичний художній стиль, що стає носієм національної культурної ідентичності [3, с. 112].

У графічному дизайні чесність перед собою проявляється у виборі кольорових схем, композиційних рішень та шрифтових елементів. Копіювання чужих ідей призводить до втрати художньої цінності, тоді як щире самовираження формує впізнаваний стиль і ефективну комунікацію з аудиторією. Студенти, що працюють у сфері дизайну, повинні усвідомлювати важливість чесності у створенні власного стилю, що відображає внутрішній світ і цінності автора [1; 2; 3; 4].

Філософ Григорій Сковорода наголошував: «пізнай себе» — це ключ до самореалізації та істинного творчого потенціалу. Чесність перед собою — не лише етичний принцип, а й когнітивний інструмент, що допомагає митцю усвідомлювати власний досвід, аналізувати його і трансформувати у мистецтво [4, с. 45]. Вміння визнавати власні почуття та обмеження дає змогу створювати глибокі і цілісні твори, які здатні впливати на соціальний та культурний простір.

Сміливість бути і чесність перед собою дозволяють розвивати внутрішню мотивацію, підвищують відповідальність за творчий продукт і забезпечують стійкість до зовнішніх оцінок. Вони є важливими для розвитку професійних якостей митця та здатності до саморефлексії. У навчальному процесі це формує критичне мислення, етичну свідомість та естетичне відчуття.

Отже, чесність перед собою у творчості — це фундаментальний принцип автентичності та розвитку особистості. Сміливість бути собою дозволяє митцю формувати унікальний стиль, створювати соціально і культурно значущі твори та розвивати внутрішню свободу. Тільки усвідомлена чесність перед власним «я» забезпечує глибину, щирість і справжність творчого процесу.

Література:

1. Гундорова Т. Проявлення слова: дискурсія українського модернізму. Київ: Критика, 1997. 274 с.
2. Жадан С. Тамплієри. Харків: Віват, 2016. 256 с.
3. Кочарян А. Мистецтво і психологія творчості. Львів: Світ, 2005. 198 с.
4. Сковорода Г. Повне зібрання творів: у 2 т. Київ: Наукова думка, 1973. Т. 1. 312 с.

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет технологій та дизайну

Корчак К. Д.

Науковий керівник: к. філос. н. Семенюк К. С.

ЕКОЕСТЕТИКА ТА ДИЗАЙН: КРАСА ЯК УМОВА ВИЖИВАННЯ

Сьогодні ми спостерігаємо глибоку екологічну кризу, яка має не лише технологічний, але й виразний антропологічний вимір [5, с. 189–199]. Сучасна ситуація засвідчує, що взаємовідносини між людиною та природою є руйнівними та більше не можуть вважатися задовільними [6, с. 7]. Подолання цієї кризи вимагає не лише наукових чи економічних рішень, але й звернення до морально-етичних та естетичних цінностей [6, с. 191]. Якщо середовище, в якому живе людина, не викликає естетичного відгуку, виникає ризик втрати зв'язку з ним і, як наслідок — зменшення мотивації до його збереження. У такій ситуації поняття краси виходить за межі естетичного задоволення і набуває екзистенційного значення: краса стає умовою людського співіснування з природою. Саме тут виникає екологічна естетика.

Традиційна естетика відокремлювала красу від утилітарності. А екоестетика долає цей розрив: «Краса — це не прикраса, а сигнал здоров'я екосистеми» (О. Леопольд). Екологічна естетика визначається як філософія гармонії між людиною і природою. Вона спрямована на формування «еколого-естетичної свідомості». Естетичне ставлення до світу передбачає не споживання, а співжиття. Людина, яка здатна бачити красу в природі, не руйнує її — вона зберігає гармонію, необхідну для життя [3, с. 115–117]. Тому естетичне виховання екологічної свідомості є завданням сучасної екоестетики [5, с. 199].

На відміну від суто суб'єктивного смаку, екологічна краса визначається через об'єктивні параметри, такі як розуміння структури, функціональності та доцільності екологічної системи. Це складна комплексна, раціональна краса, що базується на гармонії та функціональності [2, с. 46; 3, с. 115]. Кліматичні зміни, дефіцит ресурсів і урбанізація вимагають, щоб об'єкти, які нас оточують, не лише функціонували, а й надихали на відповідальну поведінку. Саме тут відбувається перетин екоестетики та дизайну.

Екологічний або «зелений» дизайн базується на принципах гармонії, природності, функціональності та мінімального впливу на довкілля. Він втілює ідею «етики краси», коли естетичне й моральне збігаються. Такий підхід знаходить вираження в концепціях біомімікрії — наслідування природних форм і процесів у проектуванні, а також у створенні стійких матеріалів, енергоефективних будівель і мінімалістичних інтер'єрів, де краса поєднана з функцією та відповідальністю.

Наприклад, дослідження українських дизайнерів предметного середовища показують, що екологічність у меблевому дизайні виражається через застосування природних матеріалів, форм, що нагадують природу. У промисловому дизайні це виражається через створення естетично привабливих речей, які шкода викидати, тому вони зберігаються довше [4]. Такі рішення не лише зменшують шкоду довкіл्लю, а й створюють емоційно комфортне середовище для людини.

Як підкреслює екофілософ Арне Несс, лише екологічно свідоме суспільство, яке відчуває естетичну цінність природи, здатне забезпечити своє майбутнє. Таким чином, краса також

набуває онтологічного виміру.

Тема тез «краса як умова виживання» підкреслює важливість естетики в сучасному світі. Проте естетичне почуття саме по собі не гарантує охорону природи. Воно може бути егоїстичним і навіть руйнівним, як, наприклад, у полюванні за красивими трофеями чи колекціонуванні рідкісних метеликів [3, с. 118].

Саме тому для виживання естетику повинна супроводжувати й етика. Базовою нормою для екологічної естетики стає не мода чи конвенція, а охорона природи, захист природних потреб та підтримка динамічної екологічної рівноваги [3, с. 115–118; 2, с. 48]. Дизайн, що керується цими принципами, перетворює етичний обов'язок на естетичне бажання. Він показує екологічно правильний вибір не лише корисним, але й привабливим. Таким чином, екоестетичний дизайн стає інструментом виживання, що через красу мотивує людство до гармонії з довкіллям.

Література:

1. Андрос Є. Відділ філософської антропології: філософське знання як форма самовизначення людини у світі. *Філософська думка*. 2016. № 6. С. 20–26.
2. Матвієнко О. І., Шандра Б. Б. Природа і мистецтво у світлі екологічної естетики. *Sciences of Europe*. 2021. № 69. С. 45–49.
3. Сулацкова О. Екологічна естетика як філософія гармонії між людиною та природою. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2014. № 16. С. 115–119.
4. Тітенков Є. Екологічність як тенденція розвитку предметного дизайну та художнього проектування меблів в Україні (на прикладі «Makhno Studio»). *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2024. Вип. 48. С. 519–524.
URL: <https://doi.org/10.35619/ucpmbk.v48i.822> (дата звернення 18.11.2025).
5. Філяніна Н. М. Екологічна естетика. *Осягнення екологічних криз в антропологічному вимірі*. *Науковий вісник. Серія «Філософія»*. Харків: ХНПУ, 2014. Вип. 43. С. 189–202.
6. Хлистун О. С. Екологічний вимір етичного та естетичного як світобудівна парадигма культури. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2019. Vol. VII (32), I. 192. С. 7–10.

СЕКЦІЯ 3. ПЕДАГОГІКА. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРА

Ужгородський національний університет
Факультет суспільних наук

Дьордй О. В.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Ходанич Ю. М.

СВІДОМІСТЬ МІЖ МОЗКОМ І СУБ'ЄКТОМ: ЯК ДОСЛІДЖЕННЯ НЕЙРОКОРЕЛЯТИВ ЗАГОСТРЮЮТЬ КРИЗУ СУБ'ЄКТИВНОСТІ

1. Прагнення ідентифікувати нейронні кореляти свідомості — такі конфігурації мозкової активності, що відповідають конкретним станам переживання — можна описати як, певною мірою, програму перекладу першіособистого досвіду на мову об'єктивно спостережуваних процесів [5, р. 307–309]. Коли любов, сором, провина чи релігійний екстаз подаються через карти активації, частотні ритми й конфігурації мереж, втрачає очевидність образ внутрішньої недосяжності «я», який довгий час був опорою для феноменології та екзистенціалізму. Теза про те, що чужий суб'єктивний досвід принципово не відкривається зовнішньому погляду, — теза, яку репрезентують, серед інших, Т. Нейгел і Д. Чалмерс [6, р. 435–450; 1, р. 200–205], — стикається з дослідницькою практикою, де мозок стає простором для реєстрації відбитків переживань. У цьому контексті, як мені здається, питання про свідомість неминуче доповнюється питанням про суб'єктивність: що залишається від її особливої «глибини», якщо ми послідовно шукаємо для кожного досвіду достатньо повний нейронний опис?

2. Онтологічний статус свідомості в контексті досліджень нейрокорелятив, як я це бачу,

виводить нас на межу між «філософією свідомості» та «філософією мозку» [1, р. 200–219; 8, р. 216–220]. Нейронаука пропонує дедалі детальніші описи того, що відбувається в нервовій системі, коли ми щось сприймаємо, пам'ятаємо, відчуваємо чи розмірковуємо [5, р. 307–321; 2, р. 200–215]. Філософія ж змушена запитати: чи є ці процеси не просто корелятами, а самим буттям свідомості? Чи можемо ми, не змінюючи сенсу слова «свідомість», заявити, що воно повністю вичерпується конфігурацією певних фізичних процесів?

Феноменологічна й герменевтична традиції роблять це проблематичним: свідомість завжди вже інтегрована в смислові структури, в інтерпретацію світу, у досвід власної кінцевості й свободи. Звести ці виміри до нейронних патернів означає ризикнути самою проблематикою суб'єктивності як такої. Якщо свідомість — лише складна функція мозку, то питання про «сенс» досвіду, його ціннісний і екзистенційний вимір ніби втрачають онтологічну вагу й перетворюються на побічні продукти біологічної адаптації. Якщо ж наполягати, що смисл і цінність є внутрішньо притаманними свідомому досвіду, тоді нейрокореляти доводиться розуміти як необхідну, але не достатню умову цього досвіду.

Так нейрокореляти ставлять перед філософією подвійне завдання. З одного боку, потрібно уникнути спокуси втекти в чисту спекуляцію, ігноруючи емпіричні дані: свідомість справді має нейронний вимір, і цей вимір багато що говорить про її структуру [2; 5]. З іншого — не менш важливо уникнути редукціоністського жесту, який перетворює суб'єктивність на прозорий об'єкт серед інших. Кризу суб'єктивності тут можна описати як кризу саморозуміння: ми рухаємось між образом себе як «комплексу мозкових процесів» і образом себе як носія смислу, відповідальності, свободи. Онтологічне питання звучить: чи є події переживання — біль, сором, віра, любов — реальною частиною світу нарівні з фізичними подіями, чи вони є лише способом, у який складний фізичний процес «здається» самому собі? Від того, як ми відповімо, залежатиме не тільки філософія свідомості, а й філософія людини загалом: нейрокореляти не дають остаточної відповіді, але роблять очевидним, що свідомість більше не можна мислити, не беручи до уваги мозок, але й мозок більше не можна мислити, не ставлячи питання про свідоме буття суб'єкта [1, р. 214–219].

3. Систематичний пошук нейрокорелятів свідомості не тільки уточнює наші уявлення про мозкові механізми, а й радикально змінює горизонти філософської антропології [2; 5]. Якщо раніше внутрішній світ людини розглядався як сфера, доступ до якої має лише сам суб'єкт, то тепер постає можливість технічного «читання» й навіть часткового «переписування» цього світу. Описуючи нейронні кореляти настрою, довіри, мотивації чи релігійного переживання, ми водночас створюємо потенційну інфраструктуру для їхньої модифікації [2, р. 215–220]. Це не означає, що така модифікація вже відбувається, але сам її принципово можливий статус вимагає філософської й етичної оцінки.

У цьому контексті дискусія про нові права суб'єкта — право на психічну приватність, ментальну цілісність, когнітивну свободу — постає як спроба зберегти ядро суб'єктивності в умовах, коли воно перестає бути абсолютно «закритим» [4; 9]. Феноменологічна перспектива нагадує, що свідомість — це не просто набір станів, а спосіб самовідношення, здатність бачити себе як автора власних дій. Якщо ж ці стани можуть бути технологічно нав'язаними або істотно модифікованими, постає питання: чи не руйнується сама можливість розуміти себе як автора, а не як результат зовнішнього програмування?

Звідси й загострення питання про відповідальність: якщо певні імпульси, схильності,

емоції є наслідком втручання в нейронні кореляти свідомості, чи можна повністю приписувати їх суб'єктові? Чи не вимагає сучасна етика нової категоріальної мови, яка враховуватиме різні ступені «нейронної детермінації» рішень [4]? Для українського контексту, де суспільство живе у стані війни, травми й високої чутливості до маніпуляцій свідомістю, тема нейроправ і захисту внутрішнього життя людини набуває особливої ваги: тут ідеться не тільки про абстрактні ризики майбутнього, а й про дуже конкретні загрози для гідності, свободи та ідентичності [9].

4. Сучасні експерименти з прямим поєднанням мозкової активності кількох людей показують, що нервові системи різних осіб можуть входити у відносно стійкі режими координації: ритми вирівнюються, з'являються подібні карти активації, завдання розв'язуються спільно [3; 7]. З емпіричної точки зору йдеться про синхронізовану роботу кількох мізків. У філософській перспективі це змушує знову поставити питання про межу між «я» і «ми». Якщо значущі для досвіду стани виявляються розподіленими в мережі взаємодіючих мізків, то чи достатньо говорити лише про окремих індивідуальних суб'єктів, чи потрібно вводити уявлення про певний колективний горизонт суб'єктивності?

Саме тут, як мені видається, криза суб'єктивності набуває нового виміру: нейрокореляти більше не «належать» тільки одному носієві. Вони вказують на те, що частина того, що ми звикли описувати як внутрішній акт, формується в площині спільної дії. Це ставить під питання наші уявлення про суто індивідуальну провину, заслугу та відповідальність: там, де досвід і рішення з'являються у просторі «разом з іншими», поняття самотнього автономного «я» виявляється принаймні частково ідеалізацією. Для українського досвіду спільноти — від волонтерських мереж до бойового братерства — це запитання особливо гостре: ми вже живемо в режимі сильної «ми-ідентичності», і філософія свідомості мусить навчитися говорити про відповідальність і гідність не лише індивіда, а й спільноти, яка формує поле його переживань.

5. Нейрокореляти свідомості не обов'язково ведуть до зведення «я» до біологічного механізму [8, р. 216–220]. Їх можна розуміти як онтологічні сліди суб'єктивного — точки, в яких переживання входить у площину фізичного й залишає в ньому впізнавану «форму». У такій перспективі свідомість не розчиняється в описах мозку, а постає як багаторівнева реальність: феноменальний вимір переживань, нейронний вимір корелятивів, структурний чи інформаційний вимір способів організації [1; 8]. Нейрофілософія тут виступає не як допоміжна дисципліна при нейронауці, а як критичний простір перевірки онтологічних висновків, що їх намагаються робити на підставі емпіричних даних. Саме в цьому просторі формулюються запитання: що вважати онтологічно первинним — досвід чи мозкову структуру; яким чином захистити суб'єктивність у добу можливого нейроконтролю; чи готові ми думати про свідомість як про щось, що може набувати колективних або технічно розширених форм [4; 9]. У цьому сенсі дослідження нейрокорелятивів свідомості не стільки закриває, скільки по-новому відкриває проблему суб'єкта — і саме так, на мою думку, його й варто включати в сучасний філософський дискурс [1].

Література:

1. Chalmers D. J. Facing Up to the Problem of Consciousness. *Journal of Consciousness Studies*. 1995. Vol. 2, No. 3. P. 200–219.
2. Dehaene S., Changeux J.-P. Experimental and Theoretical Approaches to Conscious Processing. *Neuron*. 2011. Vol. 70, No. 2. P. 200–227.

3. Jiang L., Stocco A., Losey D. M. et al. BrainNet: A Multi-Person Brain-to-Brain Interface for Direct Collaboration Between Brains. *Scientific Reports*. 2019. Vol. 9, Article 6115.
URL: <https://www.nature.com/articles/s41598-019-41895-7> (дата звернення: 19.11.2025).
4. Ienca M., Andorno R. Towards New Human Rights in the Age of Neuroscience and Neurotechnology. *Life Sciences, Society and Policy*. 2017. Vol. 13, Article 5.
URL: <https://lssjournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s40504-017-0050-1> (дата звернення: 18.11.2025).
5. Koch C., Massimini M., Boly M., Tononi G. Neural Correlates of Consciousness: Progress and Problems. *Nature Reviews Neuroscience*. 2016. Vol. 17, No. 5. P. 307–321.
6. Nagel T. What Is It Like to Be a Bat? *The Philosophical Review*. 1974. Vol. 83, No. 4. P. 435–450.
7. Rao R. P. N., Stocco A., Bryan M. et al. A Direct Brain-to-Brain Interface in Humans. *PLOS ONE*. 2014. Vol. 9, No. 11.
URL: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0111332> (дата звернення: 19.11.2025).
8. Tononi G. Consciousness as Integrated Information: A Provisional Manifesto. *Biological Bulletin*. 2008. Vol. 215, No. 3. P. 216–242.
9. Yuste R., Goering S., Arcas B. A. et al. Four Ethical Priorities for Neurotechnologies and AI. *Nature*. 2017. Vol. 551. P. 159–163.

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи

Ковальчук І. В., доц., к. пед. н.

ВИХОВНІ ІДЕЇ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ОСНОВА ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Проблема виховання особистості в педагогічній науці завжди займала провідне місце, а в українській традиції вона тісно пов'язана з іменем видатного педагога, мислителя, письменника й гуманіста Василя Олександровича Сухомлинського (1918–1970). Його діяльність стала визначним явищем у світовій педагогіці XX століття, а ідеї гуманізму, любові до дитини, морального вдосконалення та духовного розвитку особистості мають неперехідне значення й сьогодні.

Педагогічна система В. О. Сухомлинського ґрунтувалася на переконанні, що виховання — це перш за все любов до людини, а школа має бути школою радості, духовності та добра. Його підхід формувався на засадах української культури, народної моралі та гуманістичних ідеалів європейської педагогіки. Через десятиліття праці у Павлишській середній школі він створив цілісну систему виховання, що поєднувала навчання, моральне, трудове, естетичне та фізичне формування особистості.

У центрі педагогічної системи В. О. Сухомлинського стоїть людина як найвища цінність. Він вважав, що головне завдання школи — допомогти дитині стати духовно багатою, морально досконалою, доброю особистістю. Його відома теза «Без любові до дитини — немає вчителя» стала моральним кредо для багатьох поколінь педагогів. В. О. Сухомлинський наголошував, що виховання повинно ґрунтуватися на повазі до внутрішнього світу дитини, на довірі, розумінні й співпереживанні. Він закликав учителів не «ліпити» учня за зразком, а допомагати

розкрити його природні здібності та духовні сили. У книзі «Серце віддаю дітям» педагог підкреслював «Дитина — не посудина, яку треба наповнити, а факел, який треба запалити» [1].

Таким чином, основною виховною ідеєю В. О. Сухомлинського є гуманістична віра в духовну сутність людини та прагнення виховати гармонійну, мислячу, творчу особистість.

Однією з провідних засад педагогічної концепції Сухомлинського була єдність процесів навчання і виховання. Він вважав, що справжнє виховання не може бути відокремлене від пізнавальної діяльності. Кожен урок, кожна розмова з учнем має не лише давати знання, а й торкатися його серця, формувати моральні почуття. Педагог стверджував, що знання без моральності перетворюються на «холодний інтелект», який може бути небезпечним для суспільства. Тому вчитель повинен «виховувати серце» дитини через красу слова, природи, праці, людських стосунків. У своїй школі він практикував уроки мислення серед природи, де діти навчалися бачити гармонію світу і водночас пізнавали моральну суть життя.

Таким чином, В. О. Сухомлинський створив педагогічну модель, у якій інтелектуальний розвиток тісно поєднаний із духовним і моральним зростанням учня.

Одним із центральних понять у виховній системі В. О. Сухомлинського є доброта. Він розглядав її як основу людяності, як уміння співчувати, допомагати, розуміти біль іншої людини. На його думку, моральне виховання починається з формування в дитині доброго серця, чуйності, співпереживання.

У численних оповіданнях і статтях («Як виховати справжню людину», «Народження громадянина») педагог підкреслював, що дитинство — це «тонка, ніжна пора», коли найменше зло або байдужість можуть залишити глибокий слід у душі. Тому вихователь має бути прикладом доброти й моральної чистоти» [5]. Він учив дітей бачити красу в людських вчинках, милосерді, щирості, допомозі ближньому. Сухомлинський був переконаний: моральність — це не система заборон, а вміння робити добро з внутрішнього переконання.

В. О. Сухомлинський вважав працю основою формування характеру. Він підкреслював, що через працю дитина пізнає цінність зусиль, відповідальність, взаємодопомогу. У Павлишській школі велике значення надавалося колективній і творчій праці — вирощуванню саду, догляду за тваринами, створенню виробів, що мали суспільну користь [2].

Праця, на його переконання, повинна бути не покаранням чи примусом, а джерелом радості, розвитку й самореалізації. Через неї діти вчилися поважати чужу працю, цінувати результати власних зусиль, усвідомлювати себе частиною колективу. Таким чином, В. Сухомлинський виховував працелюбність як моральну чесноту, що формує відповідальність і гідність особистості.

Окрему роль у виховній системі В. О. Сухомлинського відіграє естетичне виховання. Він був переконаний, що краса — це джерело духовності, а сприйняття прекрасного виховує у дитини гармонійність душі. У школі він організовував «свята краси», уроки милування природою, музичні і літературні зустрічі.

Педагог наголошував, що краса природи, мистецтва і людських стосунків відкриває серце дитини до добра. Він писав: «Де немає краси, там важко виховати людину» [4].

Естетичне виховання, за В. О. Сухомлинським, не є окремим напрямом, а природною частиною духовного життя учня. Через красу він формував у дітей відчуття гармонії, культури поведінки, любов до рідного краю, мови й народних традицій.

В. О. Сухомлинський приділяв велику увагу співпраці школи та сім'ї. Він наголошував, що

головним осередком виховання є родина, а батьки — перші вчителі дитини. У своїй книзі «Батьківська педагогіка» він розробив систему порад для батьків щодо виховання любові, відповідальності, совісності, працьовитості [3].

Педагог вважав, що сім'я і школа повинні діяти в єдності, спільно формувати моральний світ дитини. Найкращою основою такого виховання є приклад батьків, їхнє ставлення до праці, людей, Батьківщини.

Таким чином, родинне виховання у системі В. О. Сухомлинського є ключем до формування духовно зрілої особистості, що вміє любити, творити і бути вдячною.

Виховна система В. О. Сухомлинського глибоко пройнята патріотизмом. Він учив дітей любити свою Батьківщину не через гасла, а через щоденні вчинки, турботу про людей, природу, рідну землю.

Він наголошував, що справжній патріотизм починається з любові до рідного слова, родини, школи, села, а потім переростає у свідому відповідальність перед суспільством. У своїх працях педагог неодноразово зазначав, що громадянське виховання полягає у вихованні людини-громадянина, здатної діяти морально і самостійно мислити.

Таким чином, виховна система В. О. Сухомлинського — це цілісна гуманістична концепція, що поєднує моральне, інтелектуальне, трудове, естетичне та громадянське виховання. Її основою є любов до дитини, повага до її гідності, розвиток духовності та творчості. Педагог довів, що головна мета виховання — створення умов для саморозкриття особистості, для формування людини з добрим серцем, ясным розумом і чистою совістю. Ідеї В. О. Сухомлинського не втратили своєї актуальності. В умовах сучасних суспільних викликів — цифровізації, втрати духовних орієнтирів, агресії та байдужості — вони набувають нового змісту. Школа ХХІ століття, як і школа Сухомлинського, має бути осередком добра, любові й людяності, де дитина почувається не об'єктом навчання, а цінністю, центром педагогічного Всесвіту.

Література:

1. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1977. 400 с.
2. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа. Київ: Радянська школа, 1979. 368 с.
3. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ: Радянська школа, 1978. 320 с.
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Київ: Радянська школа, 1981. 304 с.
5. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Київ: Радянська школа, 1976. 264 с.
6. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи. Київ: Радянська школа, 1988. 287 с.
8. Семенюк О. М. Гуманістичні засади педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського. *Педагогіка і психологія*. 2015. № 2. С. 45–52.

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет психології

Беленюк Т. С.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

ЧОМУ ЛЮДИ ЗАКОХУЮТЬСЯ? ПСИХОЛОГІЯ КОХАННЯ

Тема почуттів дуже актуальна в нашому світі, і кожна людина хоча б раз замислювалася, чому вони виникають. Існує проблема розрізнення симпатії та закоханості, почуття плутають і не завжди розуміють. Навіть коли між людьми виникає симпатія або закоханість, у відносинах часто з'являються труднощі. Це можуть бути непорозуміння, різні очікування або різниця в емоційних потребах. Саме тому важливо вміти розрізняти свої почуття і усвідомлювати, що відносини потребують уваги та роботи обох сторін.

Науковці здійснили велику кількість досліджень з проблеми закоханості, розглянемо декілька з них.

Письменниця та психологиня Морін Геффні виокремлює три стадії закохування [2].

1. Зваблювання. Природні інстинкти спрямовують людину до потенційного партнера чи партнерки. У цьому процесі важлива чистота шкіри, білизна зубів, ритмічність ходи чи навіть запах потенційного партнера чи партнерки. Чому? Еволюційні сили притягують вас до людини, з якою вийде створити здорове потомство [2].

2. Закохування. Найприємніша стадія. Тіло людини виділяє «гормони радості». Ви відчуваєте насолоду від перебування поруч із людиною, плануєте майбутнє. Втім, є і негативні ефекти: ви не бачите недоліків свого партнера/ки. У стані закоханості складно об'єктивно оцінити ситуацію загалом. Люди шаленіють один від одного, а тому можуть не помітити тривожних дзвіночків [2].

3. Прив'язаність. Ваш мозок та тіло зникає до закоханості. Людина поруч вже не викликає сильних емоцій та своєрідного кайфу. Ваш мозок починає цінувати стабільність. Цей етап є вирішальним, адже після нього люди або формують пару, або розходяться [2].

Шість стилів кохання за Джоном Лі [1]. Канадський психолог Джон Лі порівняв різні стилі кохання з «колірним колом». На його думку, так само як у колірному спектрі є три первинні кольори, у коханні існує три основні стилі.

1. Ерос — любов до ідеального образу, як фізичного, так і емоційного; найчастіше заснована на фізичному потягу.

2. Людус — різновид кохання, в який грають, немов у гру, або ніби беруть участь у якомусь конкурсі (що нерідко призводить до одночасної наявності кількох партнерів).

3. Сторге — любов, що часто виникає на ґрунті дружби та переростає в глибоку прихильність.

Подібно до трьох первинних кольорів колірного спектру, змішуванням яких створюються додаткові кольори, комбінації трьох основних стилів кохання дають нові варіанти, розглянемо приклади.

Манія — комбінація кохання-ерос і кохання-людус, або наслання. Вона передбачає потужні емоційні сплески та спади, сильні ревнощі та яскраво виражені власницькі інстинкти.

Прагма поєднує людус та сторге; це любов практична, розумова. Кожен партнер у такій парі бажає досягти певної мети. Очікування цих взаємовідносин ретельно продумані, зважені

і реалістичні.

Агапе — комбінація кохання-ерос і кохання-сторге. Це всепоглинаюче та безкорисливе почуття [1].

Отже, щоб запобігти проблемам у відносинах, потрібно регулярно обговорювати з партнером свої почуття та потреби, коли виникає суперечка, намагатися зрозуміти точку зору партнера, а не тільки відстоювати свою, встановлювати здорові межі у відносинах, піклуватися про особистий простір та час для себе.

Література:

1. Кохання з погляду психології. Буковинський державний медичний університет: вебсайт. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/kohannya-z-poglyadu-psyhologiyi/> (дата звернення: 03.11.2025).

2. Психологія кохання. На що варто звернути увагу? Розірви коло: вебсайт. URL: <https://rozirvykolo.org/korysni-materialy/psiuologiya-kouannya-na-sho-var-to-zvernti-vag/> (дата звернення: 03.11.2025).

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Факультет психології

Орлик М. В.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

СТРЕС ТА ЙОГО ВПЛИВ НА КОГНІТИВНІ ФУНКЦІЇ

Метою даної роботи є аналіз впливу стресу на когнітивно-мнестичні функції та визначення ключових чинників, що спричиняють порушення короткотривалої й довготривалої пам'яті, концентрації, уваги й виконавчих функцій, а також пошук можливих підходів до подолання цих порушень. Моею метою є показати, яким чином нейробіологічні механізми — гіперзбудження гіпокампа і мигдалини, підвищення рівнів кортизолу та норадреналіну, зниження нейропластичності — формують ризик когнітивного виснаження та емоційного вигорання [1].

Проблема впливу стресу на когнітивну сферу набуває особливої актуальності в умовах сучасних інформаційних, соціальних та воєнних навантажень. Зростає кількість людей, що стикаються зі зниженням концентрації, порушеннями уваги, погіршенням короткострокової та довготривалої пам'яті, а також із ризиком емоційного вигорання та психічних розладів. Хронічний стрес дедалі частіше стає причиною формування стійких когнітивно-мнестичних порушень, що впливають на здатність навчатися, працювати й приймати рішення, тому вивчення цієї проблеми має не лише теоретичне, а й значне практичне значення [1].

У науковій літературі, а також за даними останніх доповідей, зокрема на XVI Нейросимпозіумі у Львові, підкреслюється важливість розуміння патогенезу впливу стресу на мозок. Професор О. С. Чабан наголошує, що трансформація хронічного стресу в дистрес і подальший розвиток гострих стресових розладів чи посттравматичного стресового розладу закономірно супроводжуються когнітивною дисфункцією. Проте низка питань залишається недостатньо дослідженою: механізми зниження нейропластичності, роль гіпокампа в порушенні пам'яті, взаємодія емоційних та когнітивних компонентів тривоги, а також оптимальні шляхи реабілітації когнітивних функцій при хронічному стресі [1].

Хронічний стрес погіршує здатність до запам'ятовування нової інформації через пригнічення гіпокампа, а довготривалий вплив кортизолу призводить до структурних змін нейронів. Стрес також ускладнює концентрацію та підтримання уваги, формує когнітивне перевантаження й знижує здатність до обробки інформації. Це порушує виконавчі функції, зокрема планування, гнучкість мислення та ухвалення рішень, що проявляється прокрастинацією, униканням, делегуванням та зниженням інноваційності. Розлади сну, емоційне виснаження та тривожні стани поглиблюють ці порушення. Важливо зазначити, що в клінічній структурі тривоги за умов постстресових порушень присутні не лише емоційні, соматичні та поведінкові компоненти, а й виражені когнітивні та конативні зміни: дезорганізація, непослідовність, звуження інтересів і труднощі в ухваленні рішень [1].

Комплексний підхід є найбільш ефективним для корекції когнітивних порушень при стресі. До нього належать психофармакотерапія, стабілізація емоційного стану, нормалізація сну, когнітивний тренінг і реабілітація. Зокрема, застосування засобів із ноотропним та антиішемічним ефектом, таких як досліджуваний препарат тіоцетамової групи, показало покращення пам'яті, уваги, працездатності та психічної стійкості у пацієнтів із когнітивними порушеннями на тлі хронічного стресу [1].

Підсумовуючи, хронічний стрес є значущим чинником формування когнітивної дисфункції, який потребує своєчасної діагностики та комплексної корекції. Погіршення пам'яті, зниження концентрації, дезорганізація, порушення виконавчих функцій і зменшення когнітивної гнучкості є наслідком біохімічних та нейрофізіологічних змін, які виникають під впливом тривалого підвищення рівня стресових гормонів. Подальші дослідження мають бути спрямовані на вдосконалення методів відновлення когнітивної сфери й розробку ефективних стратегій профілактики, а отримані результати можуть бути використані в психологічній практиці, медичній реабілітації та освітній діяльності.

Література:

1. Хмельницька В. Стрес і когнітивні функції. *Health-ua.com*: вебсайт. URL: <https://health-ua.com/neurology/nervovo-psixicni-rozladi/78915-stres-i-kognitivni-funkciyi> (дата звернення: 20.11.2025).

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Факультет психології

Хайнацька А. Б.

Науковий керівник: доц., к. філос. н. Коннов О. Ф.

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ДРУЖБИ

Тема дружби посідає важливе місце в житті людини, адже саме через взаємодію з іншими ми здобуваємо підтримку, розуміння та відчуття приналежності. Часто виникає запитання, що саме робить стосунки по-справжньому дружніми та чому одні взаємини стають близькими, а інші залишаються поверхневими. У дружбі, як і в будь-яких стосунках, можливі непорозуміння та різниця очікувань, тому важливо розуміти її психологічну природу.

Психологи досліджують механізми формування дружби та визначають чинники, які впливають на її виникнення й розвиток. Розглянемо деякі з них. Як відомо, дружба — це безкорисні взаємовідносини між людьми, вона заснована на довірі, щирості, взаємних

симпатія, спільних інтересах і захопленнях. Найголовніше в дружбі — це взаємодопомога. Друг завжди прийде на допомогу та ніколи не підведе. Дружбі властиві прив'язаність, спільні інтереси та захоплення, духовна близькість, довіра та відданість. Вона має особистісний характер, добровільність, інтимність та тривалість у часі [2].

У шкільні та студентські роки досить просто зближатися з іншими людьми, оскільки є багато точок дотику: навчання, спільні проекти, домашні завдання, творчі конкурси, посиденьки у вільний час тощо. Спільна навчальна діяльність передбачає тісну взаємодію членів колективу, завдяки чому особистість розкривається у діяльності та спілкуванні, проявляє свої риси характеру, вподобання, захоплення, інтереси, цілі та прагнення. Члени групи мають свої традиції, правила, спогади — мають спільну історію дорослішання. Саме в юнацькому віці формується міцна дружба яка триває протягом всього наступного життя. Студентські друзі залишаються в нашому житті, продовжують йти поруч із нами, з ними ми перегортаємо сторінки життя і досягаємо нових етапів і звершень [2].

Проте варто враховувати той факт, що життя не стоїть на одному місці і люди змінюються. Може так статися, що ви з вашим другом більше не маєте спільних інтересів, ваші життєві цілі змінилися, з'явилися нові захоплення та вподобання. Ви віддалилися один від одного і більше не прагнете зустрічей для спілкування. Тож прийшов час відпустити один одного і шукати собі інших друзів. Можливо, ви ще зможете налагодити взаємодію через деякий час, однак зараз ви більше не потребуєте один одного. Не засмучуйтеся, так буває і люди йдуть та приходять у наше життя, головне відкрити для них свої двері, зробити крок на зустріч [2].

У спілкуванні з людьми не грайте якусь роль, яка вам здається доречною, влучною, робить вас ніби кращою версією себе. Будьте собою, не обманюйте інших, щоб сподобатися, адже це призведе до напруги і тривоги. Ви постійно будете думати про те, що це не зовсім ви і що правда розкриється [2].

Розглянемо дослідження ставлення до дружби, яке було проведено у Вінницькому національному технічному університеті. В опитуванні взяли участь 30 респондентів, які є студентами I курсу факультету менеджменту та інформаційної безпеки Вінницького національного технічного університету. Результати дослідження такі. Лише половина респондентів вірить у дитячу дружбу. Можливо тому, що тоді індивід ще не сформований повністю як особистість. Переважна більшість вірить у юнацьку та дорослу види дружби. Можна зробити припущення, що студенти вірять у стійку дружбу в юнацтві, яка переросте згодом у дорослу. Також лише половина респондентів вірить у дружбу між особами жіночої статі. Можна зробити висновок, що студенти вірять у стереотип про те, що усі жінки заздрять успішності і привабливості іншої. У дружбу між чоловіком та жінкою вірять лише 6 респондентів, адже у суспільстві прийнято вважати, що між чоловіком та жінкою виникають особисте непорозуміння та сексуальна напруга [1].

Отже, дружба є важливою складовою життя людини, забезпечуючи підтримку, довіру та відчуття приналежності. Вона формується на основі спільних інтересів, щирості, взаємоповаги та готовності допомагати один одному. Соціальні зв'язки особливо активно розвиваються у шкільні та студентські роки, коли спільна діяльність і взаємодія сприяють тісним контактам. Проте з часом люди змінюються, і деякі дружні стосунки можуть згасати. Дослідження у Вінницькому національному технічному університеті підтверджує, що молодь цінує справжню дружбу, орієнтуючись на спільні інтереси та відкритість у стосунках, водночас демонструючи певні стереотипні погляди щодо дружби між статями.

Література:

1. Гаврилюк А. А., Слободянюк А. В. Ставлення до дружби (за результатами дослідження). *Матеріали XLIX науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 27-28 квітня 2020 р., 2020* URL:

https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29597/9827.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 26.11.2025).

2. Психологічний погляд на поняття дружби — розвідка до Дня друзів. *Соціально-психологічний факультет. Університет Григорія Сковороди в Переяславі: вебсайт.*

URL: https://spf.uhsp.edu.ua/2022/06/09/psychologichnyj-poglyad-na-ponyattya-druzhby-rozvidka-do-dnya-druziv/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 26.11.2025).

Наукове електронне видання

Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі

Матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів,
молодих науковців та науково-педагогічних працівників
27 листопада 2025 року

Упорядники:

О. Ф. Коннов, І. Г. Луковенко, Т. Ю. Шульга.

В оформленні використано:

1. Опанас Сластіон. На річці Хорол, 1907

Джерело: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Slastion-River_Khorol_\(1907\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Slastion-River_Khorol_(1907).jpg).

2. Фото О. Г. Сластіона, 1929 р.

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:Opanas_Slastion_1929.jpg.

3. Опанас Сластіон. Українка, 1890–1900-ті рр. Джерело: <https://medium.com/@slastionschools/опанас-сластьон-життя-і-творчість-нарис-еєс2beba691f>.

4. Опанас Сластіон. Жниці, кін. 1870-х – поч. 1880-х рр. Джерело: https://uain.press/blogs/opanas-slastion-zhivopisets-arhitektor-krayeznavets-1150626#google_vignette.

5. Фото однокомплектної земської школи в селі Макушиха Варвинського району Чернігівської області. Стиль — український архітектурний модерн. Архітектор Опанас Сластьон. Автор: Doonsee — Власна робота, CC BY-SA 4.0, Джерело: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=55014101>.

Кафедра етики, естетики та філософії культури УДУ імені Михайла Драгоманова
Department of Ethics, Aesthetics and Philosophy of Culture
of the Dragomanov Ukrainian State University
+38 (044) 482–38–57

<http://www.npu-etestet.com.ua>

<https://www.facebook.com/etestet.npu.edu.ua>

Підписано до друку 20 квітня 2026 р.

Формат 60х84. Гарнітура Calibri.

Обл.-вид. арк. 4,61

Зам. № 016

ВИДАВНИЦТВО

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Свідectvo про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 7896 від 25.07.2023

01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9

(044) 239–30–26

Продажу не підлягає